

Çanakkale Savaşları Komutanlarından Esat Paşa'nın (Bülkat) Balkan Savaşları Sonuna Kadar Olan Hayatı

Yüksel NİZAMOĞLU*

Özet

Çanakkale Savaşları'nın en üst rütbeli Türk komutanlarından biri olan Esat Paşa'nın hayatı müstakil bir araştırma konusu yapılmamıştır. Bu çalışmada Yanya'da doğan Esat Paşa'nın ailesi, öğrenim hayatı açıklanmaya çalışılmış, ilk görev yerleri ortaya konulmuştur. Özellikle Nutuk'a da konu olan 3. Ordu Müşir Vekilliği görevi ayrıntılı olarak ele alınmış, Balkan Savaşları'nda üstlendiği Yanya Kolordu Komutanı olarak nasıl bir savunma stratejisi izlediği detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Esat Paşa, Vehip Paşa, 3. Ordu, Balkan Savaşı

One of the Commanders of the Gallipoli Campaign, Esat (Bülkat) Pasha's life until the End of Balkan Wars

Abstract

One of the highest-ranking Turkish commanders of Gallipoli Campaign, Esat Pasha's life has not been studied as an independent research topic. In this study, the family of Ioannian-born Esat Pasha, his education and first duties are handled. Especially his duty as a deputy of chief of staff of the Third Army, which is mentioned in the Speech by Atatürk, has been discussed and what defensive strategy he pursued in the Balkan Wars as a commander of Yanya Corps is studied in detail.

Keywords: Esat Pasha, Vehip Pasha, 3rd Army, the Balkan War

* Yrd. Doç. Dr. Turgut Özal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara-Türkiye, ynzamoglu@turgutozal.edu.tr.

Giriş

Esat Paşa Türk tarihinde yer alan en büyük komutanlardan birisidir. Osmanlı Devleti'nin son dönemine damgasını vuran önemli olaylarda da komutan olarak görev almıştır. 2. Meşrutiyetin ilanında etkili olan Makedonya Sorunu sırasında 3. Ordu Müşir vekilliği görevinde bulunmuş, Balkan Savaşı'nda Yanya Kolordusu komutanı olarak Yanya'yı savunmuş, 1. Dünya Savaşı sırasında da Çanakkale cephesinde Kuzey Grubu komutanı olarak görev yapmıştır.

Esat Paşa, görevleri itibarıyla tarihte önemli bir yer tutmasına rağmen ayrıntılı bir biyografisi yazılmamış komutanlardandır. Şu ana kadar kendisiyle ilgili olarak müstakil bir yüksek lisans veya doktora çalışması yapılmamıştır. Esat Paşa'nın hayatı ile ilgili olarak Türk Ansiklopedisi'ndeki maddeden sonra, Hamdi Ertuna'nın Balkan Savaşı'nda Yanya savunmasını ele aldığı eser yayınlanmış, daha sonra da Sermet Atacanlı Çanakkale cephesinin komutanlarını ele aldığı eserinde Esat Paşa'ya geniş bir yer ayırmıştır.¹

Esat Paşa hatıralarını da kaleme alan komutanlardan olmasına karşılık Çanakkale Savaşı ile ilgili hatıratı aslına sadık kalınmadan yorumlarla birlikte yayınlanmıştır. Yakın dönemde Paşa'nın Çanakkale cephesindeki görevi esnasındaki yazışmalarının bir kısmı Kütahya Belediyesi Kütüphanesi'nde bulunmuş ve Mustafa Bıyıklı tarafından yayına hazırlanarak araştırmacıların ve okuyucuların istifadesine sunulmuştur.²

Bizim Esat Paşa'nın hayatına olan ilgimiz, kardeşi Vehip Paşa ile ilgili çalışmamız sırasında ortaya çıkmış, Vehip Paşa'nın ailesinden elde ettiğimiz şecere ve birtakım notlar Esat Paşa'nın hayatına dair birçok hususun aydınlatılmasını sağlamıştır. Ayrıca Paşa'nın nüfus bilgileri ve Emekli Sandığı Arşivi'ndeki dosyasında yer alan bazı belgeler ilk defa bu makalede yer almıştır.

Esat Paşa'nın elbette en önemli komutanlık görevi Çanakkale cephesindedir. Bu çalışmanın kapsamı çok geniş bir araştırmanın konusu olabilecek Çanakkale cephesi yerine, doğumundan Balkan Savaşı'na kadar olan hayatı ve emeklilik dönemi ile sınırlanmıştır.

1. Esat Paşa'nın Soy ve Ailesi

Esat Paşa'nın ismi birçok kaynaktaki "Yanyalı Esat Paşa" olarak geçmektedir. Kendisi de Harbiye Mektebi'ndeki görevi esnasında yazdığı eserlerde "Yanyalı Esat Paşa"

1 Hamdi Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa*, Ankara 1983; "Esat Paşa (Bülkant)", *Türk Ansiklopedisi*, C. 15, Ankara, s. 393.

2 *Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları*, (Yay. Haz. İhsan Ilgar), İstanbul 1975; Sermet Atacanlı, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, İstanbul 2007; Mustafa Bıyıklı, *Esad Paşa'nın Çanakkale Yazışmaları*, İstanbul 2011; Mustafa Bıyıklı, "Mehmet Esat Paşa'nın Çanakkale Cephesi Şimal Grubu Tahrirat ve Telefon Görüşmeleri (02-20 Temmuz 1915)", *JASSS (The Journal of Academic Social Science Studies)*, February 2013, Volume 6 Issue 2, s. 203-221.

adını kullanmayı tercih etmiştir. Esat Paşa'nın ismi, nüfus ve emeklilik kayıtlarında "Mehmet Esat" olarak yer almaktadır. Soyadı kanunu ile birlikte de "Bülkat" soyadını kullanmıştır.

Esat Paşa'nın soyu Özbekistan'dan Anadolu'ya gelen ve buradan da Rumeli'ye geçen bir Türk boyu olan "Kaçı" veya "Kaçım" boyudur. Bu boya mensup Taşkentli Mehmet Ağa, Selanik'te Osmanlı Hükümdarı II. Murat'ın hizmetine girmiş ve Hükümdar tarafından Yanya "mütesellim"liğine tayin edilmiştir.³ Esat Paşa kendi yazdığı biyografisinde; "1456 tarihinde Selanik'e gelmiş olan Taşkentli Mehmet Kaçı'nın ahfadındanım. Mehmet Kaçı II. Murat zamanında Yanya'yı teslim alan kimsedir. Dedem Yanya İlçesi Emlak Müdürü Vehib Efendi'nin torunu ve Yanya Belediye Başkanı Mehmet Emin Efendi'nin oğludur (oğluyum)"⁴ şeklinde bilgiler vermekte, Paşa'nın kardeşi Nakıyüddin Efendi'nin oğlu Kazım Taşkent ise atalarını "Soyum 1423 yılında Taşkent'ten Yanya'ya, anam soyum ise Kırım'dan Preveze'ye hicret ettikleri tarihten Yunanlılar tarafından bu yerlerin işgaline kadar, orada yaşadılar" şeklinde ifade etmektedir.⁵ "Taşkentli Mehmet Veliyettin Kaçıhan Soyağacı" adıyla elimizde bulunan şecereye göre Esat Paşa'nın soyu, Mehmet Veliyettin Kaçı Han'a dayanmaktadır. Kaçı Han'dan sonra ailenin soyu; Zülfikar Bey, Mehmet Ali Bey, Selahattin Bey, Mehmet Emin Bey, Mehmet Vehip Bey, Şuaradan Selim Paşa, 2. Şehit Ali Bey (ölümü Rumi 1 Ocak 1185), 3. Mehmet Emin Efendi ile devam etmiştir. Şecereye göre Vehip Efendi'nin oğlu olan Mehmet Emin Efendi, Vehip ve Esat Paşaların babasıdır.⁶

Esat Paşa'nın dedesi Vehip Bey, Yanya'da Emlak-ı Seniye Nazırı idi.⁷ Vehip Bey'in Ebrullah Hanım'la evliliğinden Esat Paşa'nın babası Mehmet Emin Efendi dünyaya gelmiştir. Mehmet Emin Efendi, 1838 yılında Yanya'da doğmuş ve 15 Ocak 1909 tarihinde vefat etmiştir.⁸ Mehmet Emin Efendi 1273 senesi Kânunuevvelinde (1857 Aralık-1858 Ocak) Fatma Hanım'la evlenmiş, ilk çocuğu olan Hatice Saadet iki yıl sonra 25 Şubat 1860 (Rumi 13 Şubat 1275)'da dünyaya gelmiştir. Mehmet Emin Efendi'nin ayrıca Mehmet Ali, Esat, Nakıyüddin, Vehip, Vehip (Paşa) ve Kazım adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Bunlardan Mehmet Ali, Vehip ve Kazım çocukları dünyaya gelmeden vefat etmiş, soy diğer çocuklardan devam etmiştir.⁹ Mehmet Emin Efendi ço-

3 Yüksel Nizamoglu, *Kahramanlıktan Sürgüne Vehip Paşa*, İstanbul 2010, s. 11.

4 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 139.

5 Sadi Abaç, *Yapı ve Kredi Bankası Kurucusu Kazım Taşkent*, İstanbul 1981, s. 185.

6 Nizamoglu, *Vehip Paşa*, s. 12.

7 İsmail Arar, "Macera Dolu Bir Hayat: Vehib Paşa", *Tarih ve Toplum*, S. 47, 1987, s. 24.

8 *Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği*. Mehmet Emin Efendi'nin doğumu için babası Vehip Efendi'nin yazdığı notta şöyle denilmektedir: "Sene bin üç yüz elli üç Ramazan-ı Şerif'in yirmi üçüncü gününde mahdumum Mehmed Emin dünyaya gelmiş. Allah-ı Zülcelâl sulehâ-yı ümmetten ve tul-ı ömür ile muammer eylesin. Âmin."

9 *Kaçı Han Şeceresi; Vehip Paşa'nın Notları* (Notlar ve şecere için bkz. Yüksel Nizamoglu, *Vehip Paşa'nın (Kaçı) Hayatı ve Askeri Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi SBE Basılmamış doktora tezi, İstanbul 2010, (ekler kısmı).

cuklarının ilk isimlerini “Mehmet” olarak koymuştur. Esat Paşa’ya “Mehmet Esat”, Vehip Paşa’ya “Mehmet Vehip”, Nakıyüddin’e “Mehmet Nakıyüddin” adlarını vermiştir. En büyük çocuk olan Esat ve kardeşi Vehip, subay olmayı tercih etmişler, Osmanlı Devleti’nin değişik bölgelerinde görev yapmışlar; Yanya savunmasında, Çanakkale Muharebelerinde ve Kafkas Cephesi’nde birlikte savaşmışlardır. Sanayici ve bankacı Kazım Taşkent’in babası olan diğer kardeş Mehmet Nakıyüddin ise adalet mesleğini tercih etmiş, bir süre ticaretle de uğraşmıştır. Soyadı Kanunu’nun çıkmasıyla beraber üç kardeş farklı soyadları almışlardır. Vehip Paşa “Kaçı”, Esat Paşa “Bülkat”, Nakıyüddin Efendi’nin oğlu Arif Kazım ise “Taşkent” soyadını almıştır. Üç kardeşin mezarları da Karacaahmet Mezarlığı’nda farklı yerlerde bulunmaktadır.

Esat Paşa’nın ailesiyle ilgili bilgilerimiz çok fazla değildir. Esat Paşa öğrenim hayatından söz ederken; Kuleli Askeri Lisesi’nde bütün derslerinin iyi ve pekiyi olduğu halde Genel Tarih’ten sıfır aldığını, bunun nedeninin de Türkçeyi iyi bilmemesi olduğunu söyler ve ilave eder: “*Yanya’da Türkçe bilen Müslüman hemen hemen yok gibiydi. Bütün din kaideleri kitapları Rumcaya çevrilmiş Arap harfleriyle yazılmıştı.*”¹⁰ Esat Paşa’nın ailesi hakkında, babası Mehmet Emin Efendi’yi ve aileyi yakından tanıyan Kazım Nami Duru hatıralarında bazı bilgiler verir. 1908’de II. Meşrutiyet öncesinde Esat Paşa’nın 3. Ordu Müşir Vekili olduğu sırada, Paşa’nın yanında olduğunu belirtir ve aileyle ilgili olarak şunları ifade eder: “*Yahırlarındaki köşkte nöbetçi kalıyordum. Paşanın babası rahmetli Mehmet Efendi, görmüş geçirmiş aydın bir zattı. Bahçeye kurulmuş çadırına gelir, saatlerce benimle konuşurdu. Ben o vakit Fransızca (Les Annales) mecmuasından başka aylık (La Revue)ye de aboneydim. Bu dergi siyasi idi de. Bunu Paşanın (Esat Paşa) yanında da okurdum. Babasıyla gece çadırda, uzun uzun zamandan, zamanın siyasetinden bahsederdik. İstibdattan, çektiğimiz zulümden yana yakıla konuşurduk. Görülüyordu ki bu aile, bütün Türk geleneklerine bağlı tertemiz bir aile idi.*”¹¹ Kazım Taşkent hatıralarında dedesi Mehmet Emin Efendi ile ilgili bir izlenimini şöyle aktarmaktadır: “*Sonra babamı Berat’tan Üsküp’e tayin ettiler... Bir de giderken galiba Yanya’ya uğramıştık. Büyük babamın küçük bir atölyesi vardı, bana hiçbir şeye dokunmamam konusunda sıkı sıkıya tembih etmişlerdi.*”¹²

Esat Paşa’nın babası Mehmet Emin Efendi Yanya’da belediye başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Elimizde bulunan bir belgeye göre Mehmet Emin Efendi’nin belediye reisliği yaptığı tarihleri de tespit edebiliyoruz. Buna göre Mehmet Emin Efendi 13 Mayıs 1892 tarihinde belediye başkanı olmuş ve bu görevi 9 Temmuz 1893’e kadar devam etmiştir. Mehmet Emin Efendi’ye bu görevi sırasında “rütbe-i rabia” tevcih edilmiş, ayrıca görevindeki başarısından dolayı da kendisine aşağıdaki mazbata takdim edilmiştir.¹³

10 Ertuna, *Balkan Harbi’nde Yanya...*, s. 139.

11 Kazım Nami Duru, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, İstanbul t.y., s. 23.

12 Kazım Taşkent, *Yaşadığım Günler*, İstanbul 1980, s. 24.

13 BOA, İ.TAL, 17/1310/N-036, 8 N 1310.

Numéro: 271

Yanya belediye dairesinin üç yüz sekiz, dokuz ve on seneleri varidat ve masarifatını tanzim olunan üç senelik cedavil ve sal-i muhasebeleri Meclis-i İdare-i Vilayetçe tedkik olundukta şayan-ı kabul olunduğuna dair sal-i muhasebeleri zirinde tanzim olunan 19 Kânunuevvel 311 tarihli mahfuz suret-i Meclis-i İdare-i Vilayet mazbatasından anlaşılmış ve bu cihetle müddet-i mezkûre içinde yani üç yüz sekiz senesi Mayıs mah-ı iptidasından üç yüz dokuz senesi Haziran mahının yirmi yedinci gününe kadar riyaset eden Vehib Efendizade re'fetlü Mehmed Efendi'nin zaman-ı idaresinde bir gûna zimmeti olmadığı anlaşılmış olmağla beriüzzimme olduğunu işbu mazbata tanzim ve mümaileyh yedine i'ta olunur. 20 Kânunuevvel 311.

İki oğlu subay, bir oğlu da hukukçu olan Mehmet Emin Efendi ailesiyle birlikte 1902 yılında İstanbul'a taşınmış ve Acıbadem'de bir konakta yaşamaya başlamıştır.¹⁴

Esat Paşa, 1862 yılında Yanya'da dünyaya gelmiştir.¹⁵ Belirtildiği gibi babası Mehmet Emin Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Mehmet Emin Efendi oğlu Esat'ın doğumunu şu şekilde not etmiştir: *"Bin iki yüz yetmiş dokuz Cemazüyelevvelin yirmibeşinci, yetmiş sekiz Teşrinisaninin beşinci Pazartesi gecesinde saat üçde mahdum Mehmed Esad dünyaya teşrif buyurmuşlar. Rabbi izzeti celle ve âlâ Hazretleri suleha-ı ümmetden ve tali' ile efzüni-i ömr ve ihsan buyursun. Âmin sümme âmin."*¹⁶

1432'de 2. Murat devrinde Osmanlı topraklarına katılan Yanya'nın şehir merkezinde Rum nüfus, çoğunluğu teşkil etmekteydi. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile vilayet merkezi olan Yanya'nın Müslüman nüfusunun çoğunluğunu ise Arnavutlar meydana getiriyordu. Yanya'da kale içinde atalarına ait bir konakta dünyaya gelen Esat Paşa, ilk ve orta öğretimini Yanya'da yapmış ve sonra Manastır Askeri İdadisi'ne kaydolmuştur (1879). Bir yıl sonra Kuleli'ye nakledilmiş, 1887'de Harp Okulu'nu, 1890'da 1303-1 sicil numarası ile Harp Akademisi'ni piyade teğmeni olarak birincilikle bitirmiştir.¹⁷

14 Mehmet Emin Efendi bu olayı şu şekilde not etmiştir: *"Bin üç yüz on sekiz senesi mah-ı Haziranın onyedinci Pazartesi günü İstanbul'da Kadıköyü Mahallesi'nde Acıbadem mevkiinde Kızlarağası Çeşmesi Sokak'taki satın alınan köşke nakl ile iskân olunduk."* Vehip Paşa'nın Notları.

15 Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği. Nüfus kayıt örneğinde doğum tarihi 1278 yılı gözükmemektedir. Emekli Sandığı Arşivi'nde yer alan nüfus kayıt örneğinde ise 1279-1278 olarak yazılmıştır. Nüfusa kayıtlı olduğu yer; İstanbul Kadıköy İbrahimağa mahallesi, Köftüncüoğlu sokak, Hane no. 15, Cilt no. 17, sahife no. 12 olarak belirtilmektedir. Emekli Sandığı Arşiv Müdürlüğü Esat Paşa Dosyası, Kadıköy Nüfus Müdürlüğü tarafından verilen 13.12.1965 tarihli Nüfus Kayıt Örneği. Arar ve Görgülü, Esat Paşa'nın doğum tarihini 18 Ekim 1862 Pazartesi olarak belirtmektedir. Arar, s. 25; İsmet Görgülü, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, İstanbul 1983, s. 147. Elimizdeki notlara göre 17 veya 18 Kasım'da doğmuş olmalıdır. Nitekim Toker, Aslan 18 Kasım tarihini belirtmiştir. Hülya Toker, Nuran Aslan, *Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, C. 1, Ankara 2009, s. 37.

16 Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği; Vehip Paşa'nın Notları.

17 Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi (Ek 1); Görgülü, *THTDAGK*, s. 147. Gökaçtı, (Epirus 4000 Years of Greek History And Civilisation, Editör: M. B. Sakkallanou, Athens 1997) adlı esere dayanarak Yanyalı Esat Paşa'nın, Hasan Tahsin Paşa'nın hatta Şemsettin Sami'nin Zosima adlı bir Rum

Esat Paşa Midilli 1880 doğumlu Esmâ Asime Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten 14 Mart 1907 tarihinde Nesibe Fatma adlı bir kızı dünyaya gelmiştir. Esat Paşa Soyadı Kanunu ile birlikte "Bülkat" soyadını almıştır. Esmâ Asime Hanım 13.9.1967 tarihinde vefat etmiştir. Esat Paşa'nın tek çocuğu olan Nesibe Fatma ise 22.1.1972 tarihinde vefat etmiştir.¹⁸

2. Esat Paşa'nın İlk Görev Yerleri

Esat Paşa, 10 Ekim 1890 tarihinden itibaren 27 Mayıs 1894'e kadar eğitim amaçlı olarak Almanya'da bulunmuş ve bu süre içinde Alman Harp Akademisi'nden de mezun olmuştur. Aynı dönemde Alman ordusunun çeşitli birlik ve karargâhlarında staj yapmıştır. Esat Paşa 21 Haziran 1892'de kolağası rütbesine terfi etmiştir. Almanya'daki stajı sırasında Osmanlı makamlarının iznini alarak Alman uyruğuna geçmiştir. Amacı, Alman subaylarına tanınan terfi ve rütbe imkânlarından yararlanabilmektir.¹⁹ Almanya'daki eğitiminden dönüşte 27 Eylül 1894'de binbaşılığa terfi etmiş ve aynı tarihte Erkân-ı Harbiye 11. Şube Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. 1 Eylül 1895'de Fransa'daki askeri manevralara iştirak etmiş, 2 Kasım 1895'de Harbiye Mektebi Erkân-ı Harbiye görevleri öğretmenliğine getirilmiştir. "Kaymakam" rütbesinde bulunan Esat Paşa'nın görevi 1311 Askeri Salnamesi'nde "*sınıf-ı selase ta'biyesi ve ta'biye-i cesime muallimi*" olarak belirtilmiştir. Bu dönemde "*Umum Mekâtib-i Askeriye-i Şahane Nazırı ve Tophane-i Amire Müşiri*" Zeki Paşa, Askeri Mektepler Müfettişi ise Goltz (Golç) Paşa idi.²⁰ Esat Paşa 2 Aralık 1895'de yarbaylığa, 5 Aralık 1897'de albaylığa terfi etmiştir. Bu sırada Edirne ve Kırcaali taraflarında kurmay gezilerine katılmıştır. 7 Mayıs 1897'de Alasonya ordusu emrine verilen Esat Paşa 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında Yanya Kolordusu emrindeki 1. Tümen'in kurmaylığını üstlenerek askerlerin eğitimiyle meşgul olmuştur. 9 Temmuz 1899'da Harp Okulu ders nazırlığına tayin edilmiştir. Esat Paşa'nın askerlik hayatında en uzun süreli görevi ders nazırlığı olmuştur. Bu görevi 1899'dan 3. Ordu Müşir Vekilliği'ne atandığı 1907 yılına kadar devam etmiştir. Bu görevi sırasında 28 Kasım 1901'de mirliva rütbesine, 27 Kasım 1906'da da ferik rütbesine terfi etmiştir.²¹

mektebinden mezun olduğunu belirtmektedir. Gökaçtı, s. 41. Aynı bilgi http://en.wikipedia.org/wiki/Zosimaia_School (17.5.2014) de de yer almaktadır. Zosima mektebi ve Yanya vilayeti için bkz. Yüksel Nizamoğlu, "Yanya Vilayetine Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları", *OTAM*, S. 33, s. 197-228.

18 *Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği*, "Esmâ Asime Bülkat'ın Vefatı", *Cumhuriyet*, 14.9.1967. Esat Paşa'nın soyadı birçok kaynakta yanlış olarak "Bukat", "Bukat" "Bülkant" gibi ifadelerle yer almaktadır. Örneğin, *Türk Ansiklopedisi*'nde "Bülkant" olarak belirtilmiştir, "Esat Paşa (Bülkant)", *Türk Ansiklopedisi*, C. 15, Ankara, s. 393. Yine aynı maddede ölüm tarihi olarak 1938 verilmişse de doğru değildir.

19 *Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi*, Arar, s. 25, Görgülü, s. 148, Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 141-142.

20 *Askeri Salname*, İstanbul 1311, s. 70-72.

21 *Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi*; Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 141

Esat Paşa, Harp Okulu'nun eğitim ve öğretiminde köklü değişiklikler yapmış; Almanya, Fransa ve Belçika'dan getirilen ders programlarından yararlanarak, Harp Okulu'nun ders programlarını yenilemiş ve dergiler halinde bastırmıştır. Karışık bir tarzda yapılan özel ve genel sınavları da yeniden düzenlemiştir. O döneme kadar Harp Okulu'ndan Erkân-ı Harbiye sınıflarına geçen öğrencilere "erkân-ı harp (kurmay)" denirken Esat Paşa bunu da değiştirmiş ve "erkân-ı harb namzedi (kurmay adayı)" şekline çevirmiştir. Bundan sonra Harp Akademisi öğrencileri kısaca "namzet" şeklinde çağrılmaya başlanmıştır. On beşi geçmeyen öğrenci sayısı da Esat Paşa'nın gayretleriyle artırılarak kırka çıkarılmıştır. Ancak bu öğrencilerden ihtiyaç fazlası olanlara kurmaylık verilmeyerek "mümtaz" unvanıyla ve yüzbaşı rütbesiyle birliklere gönderilmişlerdir. Aynı dönemde piyade öğretmeni Mirliya Von Ditford'un teklifiyle Harp Okulu'nda bir piyade alayı da oluşturulmuştur.²² Esat Paşa Harbiye Mektebi'ndeki görevi esnasında öğrenciler için Hendese-i Mücesseme (Uzay Geometri-1321) ve Mebahis-i Riyaziye (1316) adlarını taşıyan ders kitapları da yazmıştır.²³ Bu görev süresi içinde pek çok subay yetiştirmiş, ilk talebeleri arasında Fevzi Çakmak da yer almış, yine aynı dönemde M. Kemal Atatürk ve İsmet İnönü Harbiye'de eğitim alarak kurmay olmuşlardır.²⁴

Esat Paşa başarılı bir subay olarak 1890 yılından 1907'ye kadar olan 17 yıl içinde pek çok nişan ve madalya ile ödüllendirilmiştir. 13 Nisan 1893'de "Dördüncü Mecidi Nişanı" almış, 24 Kasım 1895'de Fransa Hükümeti tarafından Fransa'nın en tanınmış nişanı olan "Légion d'Honneur"ün "chevalier (şövalye)" rütbesi verilmiştir. 1897 Osmanlı-Yunan Muharebesi'ne katılmasından dolayı 15 Haziran 1897'de "Yunan Muharebe Madalyası", ardından 25 Haziran 1897'de "Dördüncü Osmanî Nişanı", 5 Şubat 1898'de "Gümüş İmtiyaz Madalyası" almıştır. 1899'dan 1907'ye kadar devam eden ders nazırlığı süresince 18 Ağustos 1899'da "Üçüncü Mecidi Nişanı", 23 Mayıs 1900'de "Altın İmtiyaz Madalyası", 6 Ağustos 1901'de "Altın Liyakat Madalyası", 25 Şubat 1902'de "İkinci Mecidi", 6 Eylül 1904'de "İkinci Osmanî", 21 Şubat 1905'de "Birinci Mecidi Nişanı" almıştır.²⁵

3. Esat Paşa'nın 3. Ordu Müşir Vekilliği

Esat Paşa, 27 Haziran 1907'de Selanik'teki 3. Ordu Müşir Vekilliği'ne tayin edilmiş ve bu görevi bir yıl kadar devam etmiştir. Daha bu görevi esnasında 30 Haziran

22 Osmanlı Dönemi'nde Askeri Okullarda Eğitim, Ankara 2000, s. 255.

23 Bkz. Ek 1, 2.

24 Alaattin Avcı, Türkiye'de Yüksek Askeri Okullar Tarihçesi, Ankara 1963, s. 26; Ertuna, s. 143.

25 Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi. Osmanlı madalya ve nişanları için bkz: Metin Erüreten, Osmanlı Madalya ve Nişanları Belgelerle Tarihi, İstanbul 2001; Nadir Osmanlı Sikke, Nişan ve Madalyaları, İstanbul 1999.

1907'de "Murassa Osmanî Nişanı" ile taltif edilmiştir.²⁶ Esat Paşa, müşir vekilliği görevi için "O tarihlerde bir unvandı, bugün karşılığı yoktur" ifadesini kullanır.²⁷ Bu görev Atatürk'ün anlatımı ile "Gayritabiî daha doğru bir tabirle ancak Sultan Abdülhamitvari bir teşkilat kadrosuna sığabilecek nitelikte idi. Bu teşkilatın tabii olmayan yönü şu idi: Makedonya'da Manastır'da bulunan bir 3. Ordu vardı. Selanik'te, ayrıca bir de 3. Ordu müşiriyeti vardı. Bu makama Ferik Esat Paşa atanmıştı. Ancak onun emrindeki Üsküp ve Serez tümenlerinin kumandanları kendisinden iki rütbe daha önde olan Müşir Osman Fevzi Paşa (Tatar Osman Paşa) ile Müşir İbrahim Paşa (Sakallı Nurettin Paşa'nın babası) idi."²⁸

Esat Paşa'nın 3. Ordu Müşir Vekilliği görevi çok karmaşık ve zor bir görevdi. Bunda II. Abdülhamit'in üst düzey komutanları dengeleme ve kontrol etme isteğinin etkili olduğu anlaşılmalıdır. 3. Ordu'nun komuta merkezi yani müşirlik merkezi Selanik'ti. Bu ordunun görev alanı Selanik, Manastır, Üsküp ve Serez olmak üzere dörde ayrılmıştı. İşte Esat Paşa "ferik" yani bugünkü karşılığı ile "tümgeneral" rütbesiyle 3. Ordu'nun müşir vekili olarak tayin edilmişti. Buna karşılık Üsküp ve Serez'de "müşir" yani "orgeneral ve aynı zamanda mareşal" rütbesiyle birer komutan daha bulunuyordu. Bunlar "Tatar" lakabı ile tanınan Osman Fevzi Paşa ile İbrahim Paşa idi. Esat Paşa'dan iki rütbe üstte olan bu komutanlar Esat Paşa'yı çok dikkate almıyor, bu durum aynı anda hem İttihat ve Terakki, hem de Rum, Sırp ve Bulgar çetelerle mücadeleyi zorlaştırıyordu. 3. Ordu'nun bu şekildeki komuta yapısı, İttihatçıların hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Esat Paşa bu işleyişten duyduğu rahatsızlığı 30 Haziran 1908 tarihinde, yani görevden alındıktan sonra gönderdiği arıza ile padişaha bildirmiştir. Esat Paşa arızada önce Selanik bölgesi komutanı Ferik Hüseyin Remzi Paşa'dan şikâyet etmiş ve buradaki "evrak-ı fesadiye", yani Cemiyet'in yayınları hakkında bilgi vermediğinden bölgedeki gelişmeleri takip edemediğini belirtmiştir. Paşa aynı şikâyeti Üsküp-Kosova bölgesi komutanı Ferik Tatar Osman Paşa için de yapmaktaydı. Esat Paşa, bu bölgenin Cemiyetin en etkili yerlerinden biri olduğu halde Tatar Osman Paşa'nın kendisini bilgilendirmediğinden şikâyet etmektedir. Hatta Cemiyet'e girme teklifi yapılan Teğmen Rüştü Efendi'nin durumu bildirmesi üzerine Esat Paşa kendisinin Selanik'e gönderilmesini istemiş, ancak Tatar Osman Paşa Rüştü Efendi'yi kendisi sorgulamış ve muhbirleri iftira etmek suçu ile Divan-ı Harbe vermek istemiştir. Esat Paşa Tatar Osman Paşa'nın bölgesiyle ilgili bilgi vermemeyi alışkanlık haline getirdiğini iddia etmekte, ayrıca kendisinin yerine getirilen İbrahim Paşa hakkında daha ağır suçlamalarda bulunmaktadır. Manastır bölgesi komutanı Ferik Nafiz Paşa hakkında da benzer suçlamalar yaparak, orada fesat çıkarıcılar hak-

26 Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi.

27 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 144.

28 M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. 2, İstanbul 1970, s. 732-735.

kında kendisine hiçbir bilgi vermediğini ileri sürmektedir.²⁹ Esat Paşa böyle bir ortamda görev yapmak zorunda kalmış ve İttihatçılar amaçlarına ulaşarak Meşrutiyeti ilan ettirmişlerdir.

Esat Paşa'nın bu görevi sırasında Kazım Nami, Yanya'ya gitmiş ve evlerinde misafir olarak kalmıştır. Esat ve Vehip Paşaların babası Mehmet Emin Efendi, İttihat ve Terakki ile ilgili konularda Kazım Nami'ye "*Aman dikkatli davran çocuğum. Paşa (Esat Paşa) çok namuslu, çok temiz bir adamdır; fakat Müslümanlıktaki salâbeti dolayısıyla hilafete bağlıdır. Ona bu gibi şeylerden bahsetme. Amma, Vehip gelirse, onunla istediğin gibi konuşabilirsin*" demiştir.³⁰ Esat Paşa'nın kardeşi olan Vehip Bey bu sırada Manastır Askeri İdadisi'nde ders nazırı olarak görev yapıyordu. Vehip Bey, bu görevi esnasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dâhil olmuş, hatta Cemiyet'in bir an önce Hürriyeti ilan etmesi gerektiğini önde gelen kişilere teklif etmişti. Zaten 23 Temmuz 1908'de Manastır Meydanı'nda Meşrutiyeti ilan eden beyannameyi de Vehip Bey okumuştur.³¹

Esat Paşa'nın önemli görevlerinden birisi de "*cemiyet-i fesadiye*" olarak adlandırılan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni takip etmektir. Esat Paşa, Ferik İsmail Mahir Paşa, Mirliva Recep Paşa ile birlikte Cemiyet'e katılan subayları belirliyor, hatta evlerinde arama yaptırıyordu.³² Haziran ayı ortalarından itibaren Babîâlî'nin baskısı gittikçe artmış, özellikle İngiltere Kralı ile Rus Çarı'nın Reval'de görüşmelerinin yeni gelişmelere zemin hazırlayacağı düşüncesi öne çıkmıştı. Dolayısıyla en başta Cemiyet'in önde gelenleri meydana çıkarılmalı ve ardından da tutuklamalar yapılmalıydı. Hatta Cemiyet'in bütün üyelerinin evraklarıyla birlikte yakalanması, taraftarlarının da başka yerlere sürülmesi amaçlanıyordu. Esat Paşa Cemiyet'i takip eden üst komuta heyetinde yer alıyor ve bu amaçla yapılan toplantılara iştirak ediyordu.³³ Bu sırada Cemiyet hakkında muhbirler de ortaya çıkıyordu. Nitekim Manastır'da "*cemiyet-i fesadiyeye dair ihbarda bulunan*" iki asker İstanbul'a gönderilmişti.³⁴ Bu dönem birçok muhbirin türediği, doğru ya da yanlış bilgilerle, Padişaha çeşitli konularda raporlar verildiği bir dönemdi. Esat Paşa'ya da bu türden ihbarlar geliyor ve bunlar rapor halinde Rumeli Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa tarafından Padişah 2. Abdülhamit'e gönderiliyordu. Manastır Valisi'ne gelen böyle bir ihbar Hüseyin Hilmi Paşa'ya ulaştırılmış ve bu ihbar bir rapor şeklinde 24 Haziran 1908'de İstanbul'a gönderilmişti. Bu raporda Manastır çevresinde Cemiyet'e giren memur ve subayların isimleri bildi-

29 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Ankara 1991, s. 431-434; Asaf Tugay, İbret, İstanbul 1964, s. s. 89.

30 Duru, İttihat ve Terakki Hatıralarım, s. 23.

31 Ayrıntı için bkz. Nizamoglu, *Vehip Paşa'nın (Kaçı) Hayatı ve Askeri Faaliyetleri*, s. 22-39.

32 İSAM Hüseyin Hilmi Paşa Arşivi (HHP Arşivi), 19/1256, 3 Haziran 1324.

33 HHP Arşivi, 19/1274, 5 Haziran 1324.

34 HHP Arşivi, 20/1303, 2 Temmuz 1324.

riliyordu. Ayrıca bir süre önce dağa çıkan Kolağası Niyazi Bey'in Bulgar köylerinden silah topladığı ve bunları Manastır çevresindeki Müslüman ahaliye dağıttığı belirtiliyordu. Niyazi Bey'in faaliyetlerinin takibi daha önce Esat Paşa'ya emredilmişti. Esat Paşa da bu bilgileri bazı Erkânı Harbiye subayları ile paylaşmıştı.³⁵ Bir süre sonra Sultan Abdülhamit teşkilattan daha detaylı bir şekilde haberdar olmuştur. Mevlanzade bu konudaki ihbarı Esat Paşa'nın yaptığını belirtir. Buna göre; Emanuel Karasu'nun Selanik'te gizlendiğini, 3. Ordu subaylarından küçük rütbelilerini muhalif duruma getirdiğini ve bir ihtilal cemiyeti kurulduğunu Saraya Esat Paşa bildirmiştir.³⁶ Yine Esat Paşa bir başka jurnalinde; "*Avrupa'da bulunan erbab-ı fesatla*" 3. Ordu subaylarının haberleştiğini, Yanya'da kurulan bir cemiyete dair daha önce bilgi verdiğini, Selanik, Manastır ve Kosova'daki cemiyetlere dair ancak üç dört gün evvel bilgi alınabildiğini haber vermektedir.³⁷

Esat Paşa konumu gereği Cemiyet'in takibi için toplantılar yapmış ve yazışmalarda bulunmuştur. Yukarıda belirttiğimiz gibi kardeşi Vehip Bey'in Manastır'da Cemiyet'e ilk giren kişilerden birisi olmasına karşılık Esat Paşa hiçbir zaman Cemiyet'e girmemiş ve "*İttihatçı*" olmamıştır. Ancak Vehip Bey Manastır'da ağabeyi Esat Paşa'dan "*ihtilal faaliyetlerinde müşkülât çıkarmaması için*" ricada bulunduğunu belirtir. Esat Paşa yıllar sonra Ali Fuat Paşa'ya "*Üçüncü Ordu Kumandanlığını hürriyet hareketlerine engel olmak için değil, bilakis onu teshil etmek gayesiyle kabul ettim*" demiştir.³⁸ Uygulamalarına bakıldığında Esat Paşa'nın Padişahın yanında yer aldığını kesinlikle söyleyebiliriz. Buna karşılık yine de görevi uzun sürmeyecek ve İstanbul'a çağırılacaktır.

Esat Paşa'nın Selanik'teki görevi esnasında, Selanik Merkez Kumandanı Miralay Nazım Bey İttihat ve Terakki'nin fedailerinden Mustafa Necib tarafından evinde vurularak ağır yaralanmıştır. 11 Haziran'da yaralanan Nazım Bey, İstanbul'a dönmüş ve edindiği bilgileri Saray'a bildirmiştir. Bunun üzerine Padişah, Selanik'e başka bir heyetin gönderilmesini istemiştir. Bu heyetin görevi görünüşte cephanelikleri denetlemek olsa da asıl amacı, Cemiyet'le ilgili yeni bilgiler toplamaktır. İsmail Mahir Paşa başkanlığındaki heyetin Selanik'e gelmesiyle 3. Ordu'daki memnuniyetsizliğin nedeni olarak görülen Esat Paşa ve Ali Rıza Paşa İstanbul'a çağırıldılar.³⁹ Atatürk bu gelişmeleri; "*Selanik'te Ordu Mareşalliği'nde bulunan Esat Paşa'ya güven kalmadı. Kurmay Başkanımız olan Ali Rıza Paşa hakkında şüpheye düşüldü. Bunlar birer birer Sultan Hamit tarafından sorguya çekilmek üzere İstanbul'a geri çağırıldı*" şeklinde ifade et-

35 HHP Arşivi, 8/418, 11 Haziran 1324.

36 Mevlanzade Rifat, *Türkiye İnkılabının İcyüzü*, İstanbul 1993, s. 93.

37 Tugay, İstanbul, 1964, s. 89. Asaf Tugay eserinde Esat Paşa'nın sonradan kabinesinde Bahriye Nazırlığı yapacağı Salih Paşa'yı da jurnallediğini belirtmektedir, a.y.

38 Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İstanbul 1967, s. 122-125.

39 Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, (Çev. Nuran Yavuz), İstanbul 2010, s. 18.

mektedir.⁴⁰ Niyazi Bey'in Saraya gönderdiği beyanname ve Enver Bey'in dağa çıkması Saray tarafından çok önemli gelişmeler olarak değerlendirilmiş ve Padişah, Hüseyin Hilmi Paşa'dan Cemiyetin gerçek kuvvetinin ne olduğunu sormuştur. Hüseyin Hilmi Paşa ise "Zatı Hazreti Padişahîlerine arz edeyim ki bu havalide benden başka herkes, İttihat ve Terakki Cemiyetine dâhildir" şeklinde cevaplamıştır.⁴¹ Nitekim Hüseyin Hilmi Paşa 22 Temmuz 1908 tarihli telgrafında durumun ciddi olduğunu, Müşir Şükrü ve Birinci Ferik Rahmi Paşaların bölgeye gönderilmelerinin çare olmayacağını belirtiyor, durumu incelemek üzere birkaç nazır ve vezir gönderilmesini istiyordu. Cemiyet ise daha erken davranarak Meşrutiyeti ilan etme kararını almıştı. Öncelikle Makedonya'da Meşrutiyet ilan edilecek, burada başarı sağlanırsa meşrutiyet idaresi bütün İmparatorluğa yayılacak, gerekirse bu uğurda kuvvete başvurulacaktı.⁴² Esat Paşa, İttihat ve Terakki'nin faaliyetlerine engel olamadığı için Yıldız Sarayı'nda yargılanırken II. Meşrutiyet'in ilanıyla kurtulmuştur.⁴³

4. Esat Paşa'nın Yeni Görevleri (1908-1911)

Yukarıda belirttiğimiz üzere Esat Paşa 3. Ordu Müşir Vekilliği görevini yaparken İstanbul'a çağırılmıştır. İlk önce 5 Ağustos 1908'de 4. Ordu kurmay başkanlığına tayin edilmiştir. Bu görev çok uzun süreli olmadığı gibi, bundan sonraki görevleri de kısa süreli olmuştur. 18 Mayıs 1909'da Goltz (Golç) Paşa'nın başkanlığında oluşturulan Askeri Şura'ya geçici üye olarak atanmış, 12 Ağustos 1909'da da Anadolu haritasının düzenlenmesi amacıyla kurulan komisyonda görevlendirilmiştir. 1 Eylül 1909'da ise yeni görev yeri Levazımat-ı Umumiye Reisliği olmuştur.⁴⁴

İttihat ve Terakki'nin önemli icraatlarından birisi de Tasfiye-i Rütbe Kanunu'nu çıkarmak olmuştur. 31 Mart Olayı sonrasında İttihat ve Terakki orduda büyük bir tasfiye hareketine girişti. Alaylı subaylar kadro harici bırakıldığı gibi Padişah 2. Abdülhamit'in verdiği rütbelerin bir kısmı geri alındı. Hareket Ordusu Komutanlığı Meclis-i Mebusan'dan "Tahdid-i Sinn" olarak bilinen Tasfiye-i Rütbe Kanunu'nu da çıkartmayı başardı. 7 Ağustos 1909 tarihli kanunla rütbeler yeniden düzenlendi. Kanunla birlikte ordu mensuplarından bir kısmı tasfiye edildiği gibi bazılarının emekli maaşları bile verilmedi. Okul ya da alaydan gelmeden, herhangi bir rütbe ile askerliğe girenlerin askerliğe giriş tarihlerine göre rütbeleri yeniden düzenlendi. Yine Harbiye'de öğrenciyken rütbe alanların rütbeleri düşürüldü. Mahmut Şevket Paşa da rütbesini birinci feriklikten ferikliğe indirdi. Rütbesi düşürülen birçok subay ordudan

40 Atatürk, s. 497.

41 Hüsameddin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası, İstanbul 1957, s. 23.

42 Ahmad, İttihat ve Terakki s. 33

43 "Esat Paşa (Bülkat)", *Türk Ansiklopedisi*, C. 15, s. 393.

44 *Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi*, Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s.144; Görgülü, s. 148. Askeri şuranın kurulması için bkz: BOA, İ. AS, 84/1327/Ca-29, 11 Ca 1327.

istifa etmeyi tercih etti. Bu sırada Yıldız'da ele geçirilen jurnallerden yararlanılarak, İttihatçı subayların rehberliğinde tasfiyeler yapıldı.⁴⁵ Bu kanunla Esat Paşa, 22 Eylül 1909 tarihinde rütbe tenziliyle karşı karşıya kalmış ve rütbesi Feriklikten Mirlivalığa indirilmiştir. Artık "Mirlivalı" rütbesinde görev yapan Esat Paşa sırasıyla; 26 Ocak 1910'da ordunun seferî ihtiyacını temin komisyonu başkanlığına, 2 Nisan 1910'da Piyade Encümeni Başkanlığı'na atanmıştır. Esat Paşa bu görevinden sonra kıta görevine verilecek, 28 Aralık 1910'da yeni yeri 5. Gelibolu Tümen Komutanlığı olacaktır. Bu görevi sırasında 27 Mart 1911'de Tekirdağ'da bulunan 11. Kolordu'nun komutan vekilliği görevi de Esat Paşa'ya verilmiştir.⁴⁶

5. Esat Paşa Balkan Savaşlarında

Esat Paşa'nın bundan sonraki görev yeri İşkodra Mürettep Kuvvetler Komutanlığı olmuştur (16 Temmuz 1911). Esat Paşa'nın tayin teklifinde; Şura-ı Askeri azalarından Birinci Ferik Abdullah Paşa'nın İşkodra Kolordusu Kumandanlığına tayin edilmesinden sonra İşkodra Mürettep Kuvvetler Komutanlığı için münasip birinin tayin edilmesinin arzu edildiği ve bu görev için de uygun olduğu gerekçesiyle Mirlivalı Esat Paşa'nın tayin edildiği belirtiliyordu. Ancak Esat Paşa'nın bu görevi uzun sürmemiş, İstanbul'da yeni bir göreve atanmak üzere yola çıkmışken Trablusgarp Savaşı'nın çıkmasıyla yeni görev yeri, doğup büyüdüğü Yanya şehri olmuştur. Trablusgarp Savaşı'nın başlamasıyla birlikte 24 Kasım 1911 tarihinde Yanya Bağımsız Tümen Komutanlığı görevine getirilmiş ve seferberlik ilanı üzerine Yanya Kolordu Komutanı olmuştur.⁴⁷

Esat Paşa Balkan Savaşları öncesinde böyle önemli bir görev üstlenmiştir. Bu görevinin daha başında, atalarının yüzlerce yıldır yaşadıkları ve kendisinin de gayet iyi bildiği Yanya hakkında bir rapor hazırlayarak İstanbul'a sunmuştur. 1911 Aralık tarihli bu layihada Yanya için yapılması gerekenler belirtilmiştir. Layihada öncelikle ulaşım konusu ele alınmış; Yanya'nın İstanbul'la kara yolu bağlantısının sadece Manastır-Yanya şosesi olduğu belirtilmiştir. Eğer deniz yolu bağlantısı kesilecek olursa, ulaşım sadece bu yoldan sağlanabilir, ancak bu da çok zaman alır ve Yanya'nın kaybedilmesine neden olurdu. Esat Paşa'ya göre; bölgede değişik güçler tarafından propaganda çalışması yürütülmektedir. Yanya, büyük devletlerin tamamının konsolosluklarının bulunduğu bir Osmanlı vilayeti idi. Rum nüfusunun çokluğu Yunanlılar

45 Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, İstanbul 1993, s. 123-124; Ahmet Turan Alkan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, İstanbul 2001, s. 148-149. Bu kanunla getirilen sistem küçük değişikliklerle Cumhuriyet devri boyunca devam etmiştir. Kadir Türker Geçer, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Rütbe Terfi Uygulamaları ve 1870 Tarihli Terfi Rütbe Nizamnamesi", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2012, S. 19, s. 1-42.

46 *Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Belgesi*.

47 BOA, İ. HB. , 94/1329/B-063, 20/B/1329, 102/1329/Z-001, 2/Z/1329.

için elverişli bir ortam hazırlamakta, Ulahların bulunması Romanya'nın faaliyetlerine zemin hazırlamaktaydı. Bölgede Müslüman nüfusun tamamına yakınının Arnavutlardan oluşması Arnavutların desteğinin sağlanmasını önemli bir hale getirmekteydi. Yunanlılar; Etniki Etery, papazlar, öğretmenler ve siyasi çetelerle faaliyet göstermekte, bu çalışmalarla Hıristiyan halkı kendilerine bağlamaktadırlar. Avusturya ve İtalya birbirinin düşmanı olarak faaliyet göstermekte; postane, banka, iskelelerde acente açmak, Arnavutları kendi taraflarına çekmek için uğraşmaktadırlar. Arnavutlar ise İtalya-Avusturya rekabetinden yararlanarak bağımsız bir devlet kurma emeline kapılmışlar ve bu amaçla faaliyet göstermektedirler. Özellikle İttihat ve Terakki'ye mensup bazı memurların Arnavut aleyhtarlığı yapmaları, bağımsızlık düşüncesinin yayılmasında etkili olmaktadır. Esat Paşa; Yanya'nın idaresinde problemler olduğunu, adaletli bir yönetimin Meşrutiyetin ilanından sonra da oluşmadığını belirtmekte ve buraya gönderilecek memurların özenle seçilmesini istemektedir. Balkanlar'daki problemler her ne kadar Makedonya'dan başlasa da asıl ağırlık merkezlerinin Yanya ve İşkodra olduğundan buralardaki bir isyan bütün bölgeyi saracaktır. Bölgede Hükümetin tek yardımcısı Müslüman Arnavutlardır. Dolayısıyla Arnavutların küstürülmemesi, isyana sürüklenmemesi gerekir. Arnavutların bir isyanında Rumların da ayaklanması, Yunanistan, Karadağ ve Avusturya'nın müdahaleleri kaçınılmaz olacaktır. Esat Paşa'ya göre; bölge için bir plan ve program yapılmalı, altı ayda bir uygulamalar kontrol edilmelidir. Yunan propagandasının önü alınmalı, bunun için de Protestanlığın yayılması çalışmaları himaye edilmeli, Ulahlar Rumlara karşı desteklenmelidir. Yine Preveze ile Meçova arasına birkaç Müslüman köyü kurulmalıdır. Ergiri sancak merkezi Tepedelen'e taşınarak buradaki Yunan konsolosunun çalışmaları kontrol altına alınmalıdır. Arnavut propagandasına engel olunmalı, bu amaçla; Tepedelen bir alay merkezi haline getirilmeli, Avlonya, Berat ve Ergiri taburlarının redif ve ihtiyat askerleri için bu alay bir askeri okula dönüştürülmeli, bu bölgede senede birkaç defa askeri manevralar yapılmalıdır. Yine Esat Paşa'ya göre Yanya Müstakil Fırkası'nın sayısı 800'den aşağı düşmemeli, bölgede ulaşımı kolaylaştıracak köprüler yapılmalıdır.⁴⁸ Esat Paşa'nın raporundaki tespitler çok yerinde olmasına rağmen bir türlü gereken tedbirler alınmamış ve Yanya vilayetinin Yunan kuvvetleri karşısındaki direnişi uzun süre devam etmemiştir.

Esat Paşa'nın komutanlığını yaptığı Yanya Kolordusu burada Yunan kuvvetleriyle savaşmıştır. Bunun için öncelikle Yunan ordusunun durumunu ele almayı uygun bulduk. Yunanistan'ın yüzölçümü 64.577 kilometrekare olup nüfusu da 2.231.952 idi. Yunanistan'ın 1911 yılında 187.972.500 drahmi olan bütçesinin 21.312.517 drahmisi askeri harcamalar için ayrılmıştı. Yunanistan asker alma usulünde 1906'da yeni bir düzenleme yapmış, ancak uygulama 1911'de başlamıştır. Buna göre eli silah tutan

48 Ali Kemali Aksüt, *Mehmet Ali Ayni Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1944, s. 276-282. Ne yazık ki bu rapora Osmanlı arşivlerinde ulaşmak mümkün olmadı.

her Yunanlı 19-54 yaşları arasında 35 sene askerlik yapmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün iki yılı muvazafılık, on iki yılı da birinci sınıf rediflik olarak belirlenmişti. Sadece rahipler ve din eğitimi alan öğrenciler askerlikten muaf tutulmuştu. 1909'da askerlik yükümlülüğü çağındaki Yunanlıların sayısı 25.000 olduğu halde, sadece 11.000'i silâh altına alınmıştı. Yeni askerlik kanunu ile Yunan ordusunun mevcudu ikiye katlanmıştı. Yunan ordusunun mevcudu bu düzenlemelerle; seferi ordu 146.000, mustahfiz ordusu 83.000, mustahfiz ordusunun ihtiyatı 69.000 olmak üzere toplam 298.000'e ulaşıyordu. Yunan piyadesi dört bölüklü iki taburdan oluşan 12 alay ve dört bölüklü iki Eczun taburlarından meydana geliyordu. Seferberlik halinde taburların sayısının artırılması planlanmıştı. Yunan piyadesi 6,5 milimetrelilik seri ateşli tüfeklere sahipti ve süvarisi üç alaydan meydana gelmişti. Osmanlı kuvvetlerini Yanya muharebelerinde çok zor durumlara düşürecek Yunan topçu kuvveti; her biri dört toplu altı bataryadan oluşan üç sahra topçusundan meydana geliyordu. Sahra bataryaları 7,5 milimetrelilik Şınayder (Schneider)-Kane toplarına sahipti. Bu sırada Yunan ordusu bir Fransız heyeti tarafından ıslah edilmekteydi.⁴⁹ Savaşın başladığı sırada Yunanlıların dört uçağı vardı. Savaş sırasında uçak sayısı yediye çıktı. Nitekim Yunan uçaklarının hedeflerinden birisi de Yanya oldu. Yunanlılar donanma yönüyle Osmanlı Devleti'nden çok güçlüydüler. Yunanlıların en etkili savaş gemisi İtalya'da imal edilen Averof'tu. Yunan donanmasının en önemli görevi, Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki kuvvetlerinin lojistik desteğini kesmekti.⁵⁰ Yunan donanması bunda büyük bir başarı sağlayarak Yanya'nın işe, silah ve cephane yönüyle çok ciddi problemler yaşamasına neden oldu.

Osmanlı Devleti, 2 Ekim 1912'de seferberlik ilan etmiş, seferberlik ilanıyla birlikte Müstakil Yanya Fırkası Karargâhı ile Kolordu Karargâhı oluşturulmuş ve Kolordu Karargâhı 15 Ekim'de Yanya'ya ulaşmıştı. Seferberlik ilanında Müstahkem Mevkinin emrinde 11. Ağır Topçu Alayı ve yüz askerin olduğu bir inşaat bölüğü bulunuyordu. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da ağır topçu alayının iki sınıf askeri terhis edildiğinden bunların sayısı iyice azalmış, ancak yirmi otuz acemi asker kalmıştı. Bu acemi askerlerle bir taraftan eğitim yapılıyor, diğer taraftan da inşaat işleriyle uğraşılıyordu. Bu dönemde yeterli ikmal askeri toplanamamıştı. Birliklerde çok ciddi eksiklikler vardı. Örneğin, 68. ve 69. Alayların mevcutları ikmaller dâhil 200-300 askerden meydana gelmekteydi.⁵¹

General Sabuncakis komutasındaki Yunan Epir ordusu genel olarak yedek unsurlardan, Giritli ve Garibaldici gönüllülerden oluşuyordu. İlk hedefleri, "Zengin Arda ovasını Türklerden korumak ve Preveze'yi zaptetmekti".⁵² Epir'deki Yunan kuvvetleri

49 Ragıp Rıfki, *Balkan Hükümetlerinin Teşkilat-ı Askeriyesi*, İstanbul 1328, s. 14-18.

50 Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913*, (Çev. M. Tanju Akad), İstanbul 2003, s. 25-26.

51 ATASE, BLH, K. 689, D. H1, F. 9, Emin, *Yanya Müdafaası*, İstanbul 1927, s. 23.

52 Aram Andonyan, *Balkan Harbi Tarihi*, İstanbul 1975, s. 427.

10.000 mevcutlu sekiz taburdan oluşan bir tümen olarak planlanmış, ayrıca bir Efzun taburu, bir süvari bölüğü yer almıştı. 24 sahra topuna sahip olan Sabuncakis kuvvetlerinin Giritli gönüllüler ve İtalyan Garibaldi kuvvetleri ile takviye edilmesi planlanmıştı. Bu kuvvetlerin yanında Makedonya ve Yanya'nın Rum ahalisi de gönüllü olarak Yunan kuvvetlerinin yanında yer aldılar. Epir ordusunda 1.819 mevcutlu dokuz Makedon izci birliği ve yine 446 mevcuda ulaşan dokuz Epir izci müfrezesi yer almıştır. Yunan kuvvetlerine New York başta olmak üzere yurtdışından başka gönüllü kuvvetler de yardıma gelmiştir.⁵³ 8 Ekim 1912 günü sabahı yirmi bin asker civarındaki Yunan kuvveti Narda'da görülmüştü. Bu sırada Müstakil Yanya Kolordusu Komutanı Esat Paşa, 2 no lu emrinde; Yunanlıların savaş ilan ettiğini, iki piyade alayı, Loros civarında bir tabur, Preveze'de bir süvari bölüğü ve bir sahra topçu taburundan ibaret olan kuvvetlerin Loros'a doğru harekete geçmesini istemektedir.⁵⁴

Yanya Müstakil Kolordusu Komutanı Esat Paşa, kendisine verilen emir doğrultusunda mümkün olduğu kadar uzun süre Yanya'yı savunacak ve Yunanlıların kuzeye ilerleyişine engel olacaktı. Ancak askerlik hizmetlerini tamamlamış askerlerin birkaç hafta önce terhis edilmesinden dolayı kuvvetleri yeterli değildi. Bu sırada Harbiye Nazırı Nazım Paşa, Esat Paşa'dan sürekli olarak taarruza geçmesini istiyordu. Esat Paşa'ya göre, kuvvetlerin yetersizliğinden dolayı böyle bir şey mümkün değildi.⁵⁵ Bundan sonraki dönemlerde Esat Paşa ile üst rütbedeki komutanlar arasında savunma konusunda görüş ayrılıkları açık bir şekilde ortaya çıkacak ve Esat Paşa kendisinin görevden alınarak yerine başka bir komutan tayin edilmesini isteyecektir.

Yanya Muharebeleri, Esat Paşa'nın hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Bu muharebelerde Kasım ayından Mart ayı başına kadar Yanya Müstahkem Mevki komutanı olan kardeşi Vehip Bey'le birlikte görev yapmışlardır. Esat Paşa kuvvetleri bu muharebelerde sadece Yunan kuvvetleriyle mücadele etmemiş, bir taraftan isyan ederek Yunanlılara destek veren yerli Rumlarla, diğer taraftan da bölgenin Müslüman halkını oluşturan Arnavut firarilerle uğraşmışlardır. Zaten Balkan Harbinde Şark Ordusu'nun kısa zamanda uğradığı mağlubiyet sonucunda Garp ve Şark Ordularının bağlantısı kesilmiş, dolayısıyla Yanya Kolordusunun da yardım alma imkânı kalmamıştır.

Savaş öncesinde A. İzzet Paşa tarafından hazırlanan 5 no.lu harekât planında Yanya'daki kuvvetlerin yenilgi durumunda Arnavutluk'a çekilerek mücadeleye devam etmeleri planlanmıştı.⁵⁶ Ancak Arnavutların bağımsızlık sürecine girmeleri bu planın işlenmesine engel olmuş, Yanya'da dört ay süren muharebeler şehrin teslim olmasıyla sonuçlanmıştır.

53 Philip S. Joett, *Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-1913*, İstanbul 2012, s. 18-19.

54 ATASE, BLH, K. 689, D. H1, F. 1-3a, Emin, *Yanya Müdafaası*, s. 31

55 Esat Paşa, "Balkan Harbi'nde Yanya Müdafaası", *Resimli Tarih Mecmuası*, İstanbul, 1950, S. 9, s. 331.

56 Yüksel Nizamoğlu, "Balkan Harbinde Harekât Planları", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, 2013, s. 87-92.

19 Ekim 1912 tarihi itibarıyla Yanya Kolordusu 15 tabur, 1 süvari bölüğü ve 6 bataryadan meydana gelmişti. Kolorduya ait top sayısı da 104'tü.⁵⁷ 19 Ekim 1912 sabahı Yunanlıların Epir Ordusu kuvvetleri ilk mevzileri işgale başlamıştı. Epir Ordusu Komutanı sınırı aşma emri verdiği için Yunanlılar topçu ve makineli tüfek ateşlerinin desteğinde Narda Köprüsü'nü geçerek uygun yerlerde mevzilenmeye başlamışlar, diğer Yunan kuvvetleri onların himayesiyle köprüyü geçmeyi başarmışlardı.⁵⁸ Esat Paşa, daha savaşın başında askerlerinin savaş meydanını terk ederek kaçtıklarını görmüş, daha sonra nedenini araştırdığında o dönemdeki siyasi çekişmelerin ordu içinde de etkili olduğunu anlamıştı.⁵⁹ Yunan ordusunun bu taarruzu sırasında Rum çeteleri de beraber hareket ediyor ve karakollara saldırıyorlardı.⁶⁰ Yanya'nın teslimine kadar çeteler hep Yunanlılarla beraber hareket etmiş, Kolordu Komutanı Esat Paşa ve Müstahkem Mevki Komutanı Vehip Bey, bir de "eşkıya" olarak adlandırdıkları bu düşmanla uğraşmak zorunda kalmışlardı. Yunanlıların çetelerle birlikte hareket etmeleri Osmanlı kuvvetlerini çok zor duruma düşürüyordu. Yunanlılarla başlayan savaştan dolayı otoritenin zaafa uğramasıyla çeteler köylüleri kışkırtmakta, hatta ayaklanmaya katılmayanlara baskı ve işkence yapmaktaydılar. Bir taraftan askeri depolara ve cephaneliklere saldırılar yapılması, buralara fazla sayıda nöbetçi asker konulmasını gerektiriyordu. Bu durum savaşacak asker sayısında azalmaya neden oluyordu.⁶¹ Daha muharebelerin başlangıcında rediflerden 1.000 kadar kayıp olmuştu. Redifler, disiplinsiz hareket etmekte, emirleri dinlememekte ve boş yere mermi harcamaktaydılar.⁶²

Esat Paşa kumandasındaki birliklerle Yunanlıların ilk muharebesi Komçıyadis Muharebesi oldu. Bu muharebede kazanılan başarıya karşılık hemen ardından Gribova sırtlarının geri alınması için yapılan harekât büyük bir başarısızlıkla sonuçlandı. Bu başarısızlık Esat Paşa emrindeki kuvvetlerin disiplinsizliğini ve komutanların yetersizliğini açıkça ortaya koyuyordu.⁶³ Esat Paşa bu başarısızlıklardan önemli dersler çıkaracak ve Çanakkale'de çok daha başarılı bir kumandan olarak karşımıza çıkacaktır.

Esat Paşa'nın önündeki problemler; Redif askerlerinin disiplinsiz davranmaları, subaylarını dinlememeleri ve firar etmeleri idi. Yunanlılar, gündüz mevzilerinden atılıyor, fakat gece tekrar aynı mevzilere geri geliyorlardı. Esat Paşa, cephe ilerisin-

57 *Balkan Harbi (1912-1913)*, Ankara 1970, s. 226.

58 ATASE, BLH, K. 689, D. H1, F. 1-4a; Edward J. Erickson, *Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*, İstanbul 2013, s. 291.

59 Esat Paşa, s. 331.

60 Emin Yanya Müdafası, s. 35; *Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekâtı*, C. 3, 2. Kısım, Ankara 1981, s. 408 (Bundan sonra *Yunan Cephesi Harekâtı*).

61 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 73-74.

62 ATASE, BLH, K. 689, D. H1, F. 1-7a.

63 Yüksel Nizamoğlu, "Balkan Savaşlarında Yanya Muharebeleri", *Ege Üniversitesi Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2013, s. 200-202.

deki siperlere kadar giderek düşman ateşine karşı koymaya çalışıyordu. Sürekli devam eden yağmur, kullanılabilen yolları da iyice çamura çevirmişti. Bu durum iki tarafın da ikmal ve iaşe hizmetlerini iyice zorlaştırıyordu. Yunanlılar ordularının iaşe ve ikmalini Preveze üzerinden yapmaları gerekirken, burası Osmanlı ordusunun elinde bulunduğundan ciddi sıkıntılar yaşıyorlardı. Yunan kuvvetleri 3 Kasım 1912'de Preveze'ye girdiler. Yunanlıların bundan sonraki hedefi; Yanya'nın Avusturya ve İtalya'dan erzak ve cephane ikmalini engellemektir. Bunun için de Yanya'nın limanı sayılan Sarandoz'dan Preveze'ye kadar olan bütün sahil şeridini abluka altına aldılar. Sonra bu abluka, Draç ve Avlonya sahillerine kadar genişledi.⁶⁴ Yunanlılar Preveze'yi almakla Epir bölgesindeki ilerleyişlerini denizden destekleme imkânını elde ettiler. Preveze'yi alan Yunanlılar, Garibaldi Gönüllülerinin desteğiyle Yanya'ya doğru ilerlemeye başladılar. Esat Paşa ve Vehip Bey'i uğraştıran temel problemlerin başında gelen "firari" askerler problemi gün geçtikçe artıyor, hem kuvvetlerin azalmasına neden oluyor, hem de diğer askerin de moralini bozuyordu. Firar olaylarını artıran bir gelişme de Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi oldu. Arnavutların bağımsızlıklarını tek taraflı olarak ilan etmeleri Arnavut askerlerin firarlarını artırmış, Yanya'da bulunan Arnavut askerlerin büyük bir bölümü kaçmayı tercih etmişlerdir.

15 Aralık 1912 tarihinde başlayan Lüzeç Muharebesi 25 Aralık 1912 tarihine kadar aralıksız devam etmiş ve çok şiddetli savaşlar yaşanmıştır. Önceki muharebenin olumlu etkisi sayesinde Nizamiye birlikleri çok büyük başarılar kazanmışlardır. Ancak; savaş öncesinden itibaren görülen aksaklıklar, emir komutada yaşanan sıkıntılar ve eğitim noksanlığı bir sonuca ulaşılmasını engellemiştir.⁶⁵ Yanya Fransız konsolosunun eşi olan Guy Chantepleure, 18 Aralık tarihinde Esat Paşa'yı karargâhında ziyaret etmiş ve kendinden emin ve ümitli olduğu izlenimiyle dönmüştür.⁶⁶

Yunanlılar, Yanya'ya yapılacak taarruz öncesi hem Dristinik, hem de Aydonat Muharebesi'nde istedikleri neticeye ulaşamadılar.⁶⁷ Bu durum Epir Ordusu'nu ve Yunan Komutanlık Karargâhı'nı şaşkınlığa sevk ettiği gibi yeni arayışlara neden oldu. Yunan Savunma Bakanlığı Epir Ordusu Komutanlığı'na Sabuncakis'in yerine Prens Konstantin'i tayin etti. Yeni komutan göreve başlayınca kadar da taarruzların durdurulması emredildi.⁶⁸ Çok şiddetli geçen ve iki tarafın da büyük kayıplar verdiği İkinci Yanya Muharebesi'nden sonra Prens Konstantin Esat Paşa'ya bir ateşkes teklifinde bulundu. 30 Ocak 1913 tarihinde Esat Paşa Garp Ordusu Komutanlığı'na; 12'lik cephanenin olmadığını, sahra toplarının cephanesinin bitmek üzere olduğunu, top başına 50 mermi kaldığını, piyade cephanesinin ancak bir günlük muharebeye ye-

64 İsmail Hakkı Okday, *Yanya'dan Ankara'ya*, İstanbul 1994, s. 57-61.

65 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 86

66 Guy Chantepleure, *Kuşatılmış Kent Yanya*, İstanbul 2010, s. 60

67 Erickson, *Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*, s. 378-379.

68 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 106-107

tecek kadar olduğunu, 500'den fazla askerin hastalık dolayısıyla hastanede yattığını, askerin kaputsuz ve ayaklarında bir şey olmadığını, bu manzaradan dolayı ateşkesin kabul edilebileceğini bildirmiştir.⁶⁹ Garp Ordusu Komutanlığı ise Yanya Kolordusu Komutanlığı'na teslim teklifinin mümkün olmadığını, zaten Başkomutanlıkla muhabere sağlanamadığını, "gelen memur cevap beklemekte ise cevapsız iadesi nezakete mugayir olduğundan" cevap yazılmasının gerektiğini bildirmiştir. Garp Ordusu Komutanlığı Yunanlıların bu teklifi karşısında Esat Paşa ve Vehip Bey'in isteğiyle Erkan-ı Harbiye Miralayı Cemal Bey'i Yanya'ya göndererek durumu yerinde değerlendirmek istemişti. Cemal Bey, 2 Şubat 1913 tarihli raporunda; Mevki-i Müstahkem'de Esat Paşa ile görüşüğünü, kalede mühimmat noksanlığı, hasta askerin fazlalığı, kuvvetlerin takviye edilememesi gibi durumların değerlendirildiğini, Yunanlıların sözünde durup durmayacağını belli olmadığını, ateşkes yapılırsa bile Yanya'daki kuvvetlerin katledilebileceği düşüncelerinin olduğunu bildirmiştir. Cemal Bey, muhtemelen Esat Paşa ve Vehip Bey'in teklifiyle İstanbul'la haberleşmenin İtalya üzerinden sağlanabileceğini ve ateşkes konusundaki fikrinin sorulabileceğini de ilave etmiştir. Bu yazışmalardan Esat Paşa ve Vehip Bey'in, Yanya'nın ateşkesle tesliminden yana bir tavır içinde oldukları açık bir şekilde görülmektedir. Erzak sıkıntıları, önü alınamayan firarlar, cephane yetersizliği, hasta sayısının sürekli artması komutanları iyice ümitsizliğe düşürmüştü. Garp Ordusu Komutanlığı ise Yanya için bir ateşkesi olumlu karşılamamakta, Selanik'te yaşananları burada da yaşamak istememekteydi. Yanya savunması devam ettiği sürece Yunanlıların önemli bir kuvveti bu bölgede tutulmuş olacaktı. Garp Ordusu Komutanlığı, Cemal Bey'in yazısına aynı gün cevap vermiş, ateşkes teklifinin hiçbir zaman dikkate alınmamasını istemiş, eğer bir ateşkes yapılırsa bunun sadece Yanya'da değil, Yunanlılarla ilgili bütün cephede olması gerektiğini bildirmiştir. Ateşkes teklifinin Dersaadet'e İtalya aracılığıyla sorulması teklifini de Yunanlıların eline geçmesinin kesin olması nedeniyle doğru bulmamıştır. Garp Ordusu Komutanlığı ateşkesle ilgili ayrıntıların ancak müzakerelerde görüşülebileceğini de belirtmiştir.⁷⁰ Kolordu Komutanlığı, Garp Ordusu Komutanlığı'nın da onayını alarak Yunanlılara hitaben yazılı bir cevap gönderdi. Bu cevap mektubunda Esat Paşa "Yanya'nın teslimi ancak savaş ile vaki olabilir. Ben kendim son derece zaruretli hale gelinceye kadar, son mermi ve son asker kalıncaya kadar kaleyi müdafaa edeceğim..." cevabını veriyordu. Yine Esat Paşa, "Şartlarınız ne kadar müsait olursa olsun ben savaşız kaleyi teslim etmemeğe kararlıyım" diyor, insaniyet ve medeniyet namına kan dökülmesini istemiyorlarsa geri çekilmelerinin yeterli olacağını bildiriyordu. Kan dökülmesinin asıl sebebi olarak, "Ben pekiyi eminim ki; insaniyet ve medeniyet beni değil, bilakis bu kanlı savaşa sebebiyet verenleri mahkûm edecektir" ifadesiyle Yunanlıları gösteriyordu.⁷¹

69 ATASE, BLH, K. 655, D. 39, F. 29

70 ATASE, BLH, K. 655, D. 39, F. 29-1, 29-2, 29-4, 29-4, 29-6, K. 689, D. H1, F. 1-18.

71 Emin, *Yanya Müdafaaası*, s. 99; Okday, *Yanya'dan Ankara'ya*, s. 116-117; Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 118-119.

Esat Paşa 1 Şubat'tan itibaren firarilerin sayısını Garp Ordusu Komutanlığı'na bildirmekte, hatta Arnavut askerler ve diğer milletler şeklinde sınıflandırmaktaydı. 3 Şubat 1913'de Arnavut askerlerin bundan sonra da firara devam edeceklerini bildiriyordu.⁷²

Ateşkes teklifinin reddi sonrasında Yunanlıların hazırlık sürecinde, Türk tarafı bu fırsatı değerlendirememiştir. Bir taraftan aralıklarla devam Yunan topçusunun ateşleri, diğer taraftan soğuk, kar, yiyecek sıkıntısı ve bir türlü engellenemeyen firarlar, Kolorduyu iyice güçten düşürmüştür. Kolordunun 28.000 civarında kuvveti olmasına karşılık, bu kuvvetlerin yarısı hasta durumda olduğu gibi, bir kısmı da muharip sınıftan değildi. 28 kilometrelik cephenin savunmasında, ancak 10.000 piyade bulunuyordu. Yanya Kalesi'ni savunacak kuvvetler de yeterli değildi. Gerek Kolordu'nun, gerekse Müstahkem Mevki'nin durumu Garp Ordusu Komutanlığı'na bildirilmiş ve yardım istenmişti. Garp Ordusu'nun durumu da kötüye gittiğinden Yanya'ya kuvvet kaydırma imkânı kalmamıştı. Yunanlılar bu süre içinde belirli bir plan dâhilinde küçük çaplı saldırılarına devam ederek, hem Türk kuvvetlerini yıpratmaya, hem de yapacakları asıl büyük harekâtı gizlemeye çalışıyorlardı. Türk Ordusu ise Yunanlıların faaliyetlerinden bir genel taarruz niyetinde olduklarını anlamıştı.⁷³ Şubat ayı küçük muharebeler şeklinde devam etmiş, bu dönem bir kesin sonuç öncesi hazırlık aşaması şeklinde değerlendirilmiştir. Bu devrede iaşe, cephane ve asker takviyesi çalışmaları yıpranma savaşının devam edip etmeyeceğini belirleyecekti. Yanya'nın çok ciddi desteklere ihtiyacı vardı. Ancak Yunanlılar, Çanakkale Boğazı girişine savaş gemilerini sevk etmişlerdi. Bu durum Boğazlardan takviye gelmesini engelliyordu. Kuvvet olarak bölgedeki Arnavutlardan yararlanıldığı takdirde yaklaşık 20.000 civarında takviye kuvvet alınabilirdi. Ancak bu bir türlü gerçekleşmedi. Özellikle firarlar Osmanlı kuvvetlerinin azalmasında etkili oluyordu. İstanbul'da ise 23 Ocak 1913'de Babiâli Baskını ile Harbiye Nazırı Nazım Paşa vurulmuş, yerine Sadrazamlık yanında Harbiye Nazırlığı'nı da üstlenen Mahmut Şevket Paşa gelmişti. Yeni kabine Arnavutluk'un muhtariyetini 11 Şubat 1913'de tanımıştı. Fakat bu girişim Arnavutları yine de memnun etmemiş, hatta Ahmet İzzet Paşa'nın Başkomutan Vekili olması da Avlonya üzerinde etkili olmamıştır.⁷⁴

Esat Paşa ve Vehip Bey, Yanya'nın iaşe ve cephane ihtiyacının karşılanması için büyük bir gayret gösteriyorlardı. Bu sırada Zıça ve Aydonat'tan çıkarılacak takip müfrezelerinin birleşerek bölgeyi eşkiyadan temizlemeleri ve Aydonat-Yanya yolunun güvenliğini sağlamaları emredilmişti. Buna rağmen Yunanlıların eşkiya ile karışık 1.000

72 ATASE, BLH, K. 655, D. 36, F.12-6; İhsan Burak Birecikli, "Balkan Savaşlarında Arnavut Gönüllüleri ve Firariler", *Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları*, Ankara 2013, s. 244-245.

73 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 123-125.

74 Fevzi, s. 366.

kadar asker çıkararak Yanya'yı aç bırakmak için telgraf tellerini ve yolları kesmek istedikleri anlaşılmıştı. Bu sırada Filat'tan gelerek Yanya'ya erzak götüren Ulahlar 50 kadar eşkiya tarafından yakalanmış, telgraf telleri tahrip edilmiş, Çamlık postasını götüren jandarma süvarilerinin yolları eşkiya tarafından kesilmişti.⁷⁵

27 Şubat günü Lüzeç sırtlarında görülen iki tabur Yunan ordugahı ateş altına alınmış ve akşam üzeri ordugah kaldırılmıştır. Bu sırada Yanya Kalesi'nin kuzeybatısında bulunan köylerin isyanı genişlemiş, çevre Rum köyleri de isyana katılmıştı. Yine çevredeki Müslüman köyler asiler tarafından basılarak halkı şehit edilmiş, köyler de yakılmıştır.⁷⁶

28 Şubat 1913 günü Yanya Muharebeleri açısından çok önemli kararların alındığı bir gün olmuştur. Yunan Komutanlığı o zamana kadar başarısızlıkta etkili olan yanlış taktiğini değiştirme kararı almıştır. 4. Tümen Komutanı, taarruzun ağırlık merkezinin Müstahkem Mevki'nin batı kısmı olmasını teklif etmiş, Yunan Genel Karargâhı bu teklifi uygun bularak onaylamıştır. 1 Mart tarihinde yeni taarruzun esasları Yunan Tümenlerine duyurulmuştur. Yunanlılar, genel taarruz öncesinde sahip oldukları silah ve cephane bakımından da çok iyi bir durumdaydılar. Top sayısı bakımından arada çok az fark vardı. Ancak, Müstahkem Mevki'nin elindeki 72 mantelli topa karşılık, Epir Ordusu elinde bulunan çabuk ateşli toplar sayesinde çok büyük bir üstünlüğe sahipti. Yunanlıların elinde 105, 150 mm gibi o dönem için ağır top olarak kabul edilen toplar da vardı. Yanya Kolordusu ise elinde bulunan dağ bataryalarını mermi olmadığından gerilere göndermiş, sahra toplarının ise ancak birkaç kullanımlık mermisi kalmıştı.⁷⁷ Yunanlılar, Yanya'daki Müstahkem Mevki'yi yanılmayı planlamışlardı. Buna göre sağ kanattan taarruza geçer gibi görünüp sol kanattan Yanya üzerine yürüyeceklerdi.⁷⁸

Yunan kuvvetleri 4 Mart 1913 günü sabah saat 7.00'de topçu ateşleriyle Üçüncü Yanya Muharebesi'ni başlattılar. Top ateşleri o kadar şiddetliydi ki, Kaçka'daki karargâhtan tepeler bir yanardağ gibi görünüyordu. Gün boyunca Yunanlılar, 10.000 kadar mermi attılar. Zaman zaman piyadeler de ateş açarak destek verdiler. Yunan saldırısı gece yarısına kadar devam etmiş, Müstahkem Mevki ise mermi sınırlaması nedeniyle çok az karşılık verebilmiştir.⁷⁹ Esat Paşa o sıradaki gözlemlerini şöyle aktarmaktadır:

“Şimdi, Ali Fuat Bey ve kuvvetleri Bijan'da, Vehip Bey de Kaçka'da muhasarada, biz ise Petra'da, düşman kurşunu altında ve karşısında bulunuyorduk. Ben, atımın üstünde, o civardaki seyyar hastanemizden yatak kıyafetleriyle fırlayıp

75 ATASE, BLH, K. 655, D. 36, F. 22, 22-1, 26.

76 Emin, *Yanya Müdafaaası*, s. 113.

77 *Yunan Cephesi Harekâtı*, s. 635, 654.

78 Andonyan, s. 434.

79 *Yunan Cephesi Harekâtı*, s. 655.

Yanya'ya iltica için koşuşan hastalarımıza kurşun yağdıran Yunanlılara karşı ne yapacağımı bilemiyerek çırpınıp dururken aynı ateşe öyle tutulmuştum ki, artık her şeyden ümidi kesmiş, oracıkta, yanımda kalan erkânıharp reisi ve birkaç askerimle can vermekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ana baba günü idi“⁸⁰

Bir süre sonra Yunan kuvvetleri Yanya kapılarına kadar dayanmış ve Müstahkem Mevki Karargâhı'nın bulunduğu Kaçka'yı işgal etmiş ve burada durarak Yanya'ya girmemişlerdir. Esat Paşa karargâhıyla kurşunlar arasından Yanya'ya çekilmiş, kardeşi Vehip Bey ise önce Kaçka'dan Gastriçe'ye geri çekilmiş, sonra da karayolu bağlantısı kesildiğinden göl yoluyla geceleyin sandalla Yanya'ya gelebilmiştir.⁸¹ Yanya'yı savunan komutanlar düştükleri kötü durumu; kuvvetlerinin az olması, erzak ve ikmalin bitmesiyle kış şartlarının ağırlığına bağlıyorlardı.⁸²

Esat Paşa artık sonun geldiğinin farkındaydı. Bu nedenle gece saat 2.30'da Yunan Velihtı Konstantin'e başvurarak askerlerin serbestçe çekilmeleri şartıyla Yanya'yı teslim etmeyi teklif etti. Veliht bu teklifi reddetti ve şehrin kayıtsız şartsız teslim edilmesini istedi. Sadece subaylar kılıç ve eşyalarını yanlarına alabileceklerdi.⁸³ Kolordu ve Müstahkem Mevki'nin yaralı askerleri Kolordu Komutanlığı emriyle şehirde toplandılar. Geri kalan subay ve erler ise Manastır'ın yetmiş kilometre kuzeybatısında bulunan Delvine'ye doğru yola çıktılar. Şehirde sadece asayiş görevlileri ile hastanelerde yatan 6.697 hasta, yaralı subay ve er kaldı. Kaçka'daki Müstahkem Mevki Karargâhı da Yanya'ya taşındı.⁸⁴

6 Mart günü öğleye doğru bir Yunan süvari alayı Yanya'ya girdi. Yunan kuvvetleri resmi dairelere ve postaneye el koydular.⁸⁵ Şehre giren Yunan Süvari Alayı Komutanı General Suços Askeri Vali olarak şehrin yönetimini de üstlendi.⁸⁶ Esat Paşa Yunanlıların şehre girişini; *“şafak sökerken Yanya hükümet meydanında yüreklerimizi parçalayan bir boru öttü. Düşmanın zafer borusu... Vehip ile birbirimizin yüzüne ağlayan gözlerle bakıyoruz; artık müdafaanın sonuna gelmiş ve her şey hakikaten bitmişti...”* şeklinde aktarmaktadır.⁸⁷

6 Mart akşam saatlerinde Yunan Epir Ordusu adına görevlendirilen Yüzbaşı Metaksas ve Yüzbaşı Stratigos ile Müstahkem Mevki Komutanı Vehip Bey arasında Yanya'nın teslimini öngören protokol Fransızca olarak imzalandı.⁸⁸

80 Esat Paşa, s. 333.

81 Fevzi, *Garbi Rumeli'nin Sureti Ziyai ve Balkan Harbinde Garp Cephesi*, İstanbul 1927, s. 379.

82 ATASE, BLH, K. 689, D. H 6, F.1-17.

83 Okday, *Yanya'dan Ankara'ya*, s. 129.

84 *Yunan Cephesi Harekâtı*, s. 665.

85 Emin, *Yanya Müdafaası*, s. 117.

86 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 130.

87 Esat Paşa, s. 333.

88 Yüksel Nizamoglu, “Yanya Müstahkem Mevki Komutanı Vehip Bey'in (Paşa-Kaçı) Yunanistan Esaretine Dair Hatıratı”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2011, S. 19, s. 37-38.

6 Mart 1913 (21 Şubat 1328) tarihli protokolde şu maddeler yer alıyordu:

1. *Yanya Kalesi Yunan Ordusu'na teslim edilmiştir.*

2. *Bugün, Kalede bulunan birlikler harp esiridir.*

3. *Sancak, silah, harp gereçleri gibi bütün maddeler ve hayvanlar şu anda buldukları durumlarıyla Yunan Ordusu'na teslim edilecektir.*

4. *Bütün subay, er ve yaralıları harp kanunlarına göre işlem yapılacaktır.*⁸⁹

Yunanlılar, resmi daireleri teslim aldıktan sonra Esat Paşa ile Vehip Bey'in karargâhının kapısına bir otomobil gönderdiler. Esat Paşa o andaki duygularını, *"Bunun içinden çıkan bir Yunan zabiti Vehip Beyle bana: Buyurun evinize! Dedi. Bir mumya gibi cansız, kalktı, gitti..."* şeklinde anlatmaktadır.⁹⁰ Konstantin, Yanya'ya geldikten sonra Esat Paşa ve Vehip Bey'i üniformalarını giymiş oldukları halde yanına davet etmiş, üç prensle birlikte ayakta kabul etmiştir. Göstermiş oldukları kahramanca savunmadan dolayı tebrik etmiş, kılıçlarını almamış, onları esir değil misafir olarak gördüğünü söylemiştir.⁹¹

Yanya'nın düşmesi Atina'da top ateşleriyle, kilise çanlarının sürekli çalması ve fabrika düdüklarının sesleriyle kutlanmıştır.⁹² Yanya'nın kaybı yabancı basında geniş yankı uyandırmış, Yunan ve Fransız gazeteleri 32.000 esir aldığını iddia ettikleri Yunan askerinin kahramanlıklarını övmüşlerdi. Hâlbuki Yanya ordusunun elinde ancak birkaç saatlik cephane kalmış, kalan askerler iyice kuvvetten düşmüş ve 6.000 kadar hasta asker bulunmaktaydı. Yanya Kalesi elinde çok az bir cephane ile Yunanlılara aylarca direnmişti.⁹³ Esat Paşa ve kardeşi Vehip Bey'in bu savunması başarısız oldu ve Yanya, Yunanlıların eline geçti. Bu savunma için Mahmut Muhtar Paşa *"Biraz evvel idi ki Yanya'yı Türklüğe layık bir şecaat ve metanetle savunan bir avuç askerimiz hastalık, açlık ve cephanesizlik yüzünden yedi sekiz misli düşmana karşı aylarca çalınca bir mukavemetten sonra cesur kumandanları Esat Paşa ve Vehib Bey ile beraber düşmeğe mecbur kaldı..."* ifadesiyle Yanya'nın kaybını anlatır.⁹⁴

Hall, Yunanlıların ilk saldırısından itibaren Esat Paşa'nın Teselya'ya göre çok daha kararlı bir şekilde direndiğini, Epir'deki her adımda Yunanlıları savaşmak zorunda bıraktığını belirtmektedir. *"Bu kararlılık ve Birinci Balkan Savaşı'ndaki en zor ara-*

89 Andonyan, s. 438, Fevzi, s. 386.

90 Esat Paşa, s. 333.

91 Pakize Yöner Sağun, "Balkan Harbinde Yanya", 100. Yılında Balkan Savaşı Sempozyumu Bildirileri, Isparta 2012, s. 97, Esat Paşa, s. 333, Andonyan, s. 439.

92 Ömer Seyfettin, *Balkan Harbi Hatıraları*, (yay. haz. Tahsin Yıldırım), İstanbul 2011, s. 172.

93 Okday, *Yanya'dan Ankara'ya*, s. 136.

94 Mahmut Muhtar Paşa, *Balkan Harbi Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, İstanbul 1979, s. 187. Yanya'nın kaybının İstanbul basınındaki yansımaları için bkz. Yöner, s. 98-99.

zilerin bir kısmının burada olması, Yunan ilerleyişini çok ciddi şekilde yavaşlattı.”⁹⁵ Yanya savunması uzun süren direnişle önemli bir görevi yerine getirmiş, pek çok ekşiğe rağmen bu mücadeleye devam ederek büyük bir takdir kazanmıştır. Esat Paşa ve kardeşi Vehip Bey, henüz hazır olmayan bir müstahkem mevki, bir nizamiye ve bir redif taburuyla Yanya'yı uzun müddet savunmuşlardır. Yanya savunması, bir kale muharebesinden çok bir cephe muharebesi şeklinde olmuş, Yanya'nın uzun süre direnmesinde Vardar Ordusu'nun Manastır Muharebesi sonrasında yardım göndermesi ve Yanya çevresinde kuvvet toplaması etkili olmuştur. Zeki Paşa, Yanya'nın komutanları hakkında şu düşünceleri belirtmektedir: “Her halde Esad Paşa Hazretlerinin ve Cephe Kumandanı Vehip Bey'in mesaisi şayan-ı şükran ve imtisaldir”⁹⁶. Esat Paşa da Yanya savunmasını; “Yanya müdafaası, Balkan bozgununda yüzümüzü ağartan kahramanlık abidelerinden biri olmuştur” şeklinde değerlendirmektedir.⁹⁷

Yanya savunmasının elbette en önemli komutanı Esat Paşa'dır. Le Temps muhabiri, Esat Paşa'yı evinde ziyarete gitmiş ve izlenimlerini şöyle aktarmıştır: “Esat Paşa, cüsseli ve yakışıklı adam. Kırlaşmış sakalı, ağır dik bir bakışı var. Bilgin bakışlı. Fransızca ve Almanca konuşuyor. Mukavemetin ruhu olan Vehip Bey, daha kısa, şişmanca ve sert tabiatlı; her şeyi tahrip ettikten sonra teslim olmak istemiş. Çok yumuşak kalpli bir insan olan Esat Paşa kabul etmemiş.”⁹⁸ Chantepleure karargâhında ziyaret ettiği Esat Paşa'yı, “Uzun, narin ve sağlam yapılı, kararlı, net yüzlü, giysileriyle zarif, kural-lara uymada sert Alman subaylara has duruşlu” olarak tanımlamaktadır.⁹⁹ Celal Bayar da Balkan Savaşı'nda kahramanlıkları ile öne çıkan birkaç komutan arasında Esat Paşa'yı da sayar: “Genel durum böyle olmakla beraber isim yapmış bazı komutanlar da vardı. Onları da tarihimize, haklarını vererek takdim etmek borcumuzdur. Mesela Mahmut Muhtar Paşa, Cavit Paşa, Yanya ve İşkodra müdafileri Esat ve Hasan Rıza Paşalar gibi sayılı komutanlar cevherlerini göstermişlerdir. Fakat onların başarıları da umumi perişanlık içinde kaybolup gitmişlerdir.”¹⁰⁰

Esat Paşa ve kardeşi Vehip Bey diğer subaylarla beraber önce otomobille Preveze'ye, oradan vapurla Pire üzerinden Atina'da esaret hayatını yaşayacakları Kifisyaya sayfiyesine götürülmüş, buradaki sürgün hayatı dokuz ay sürmüştür.¹⁰¹ Esat Paşa'nın Yunanistan esareti Atina'da devam etmiş ve kardeşi Vehip Bey'in yazdığı bir mektuptan anladığımızı göre orada Atina Oteli'nde kalmıştır.¹⁰²

95 Hall, s. 112.

96 Zeki, *Balkan Harbine Aid Hatıratım*, İstanbul 1337, s. 93-94.

97 Esat Paşa, s.333

98 Andonyan, 440.

99 Chantepleure, s. 58.

100 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, C. 3, İstanbul 1997, s. 109

101 Esat Paşa, s.333

102 Nizamoglu, *Yunanistan Hatıratı*, s. 40.

Esat Paşa'nın esareti 2 Aralık 1913'e kadar devam etmiş, esareten dönüşte önce Tekirdağ'daki 3. Kolordu Komutanlığı'nı üstlenmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine de Gelibolu Yarımadası'nda 3. Kolordu ve Kuzey Grubu Komutanı olarak görev yapmıştır. Çanakkale Savaşı'ndaki görevi sırasında tekrar Ferikliğe yükseltilmiştir. 29 Eylül 1915'de 1. Ordu Komutanı olmuş, 1917 yılında doğu ve batı cephelerini yerinde görmek üzere Almanya seyahatine çıkmıştır. 9 Kasım 1917'de Alman İmparatoru 2. Wilhelm'in Osmanlı Devleti'ne yaptığı ziyarette de mihmandarlık yapmıştır. 21 Şubat 1918'de Limon Von Sanders'in yerine Bandırma'daki 5. Ordu'nun Komutanlığına getirilen Esat Paşa, 8 Haziran 1918'de birinci ferik rütbesine terfi etmiş, daha sonra kardeşi Vehip Paşa'nın yerine 22 Haziran 1918'de Üçüncü Ordu Komutanı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinden sonra Askeri Okullar Umumi Müfettişliği'ne atanmıştır. 24 Temmuz 1919'da 2. Ordu Müfettişliği görevine tayin edilmiş ve bu görevden emekli olmuştur (19 Ekim 1919). Esat Paşa emekliliği döneminde Salih Paşa kabinesinde on beş gün kadar Bahriye Nazırlığı görevinde bulunmuştur. Esat Paşa'nın 24 Mart 1922'de Şehzadegân Mektebi'nin ders nazırı görevine tayin edildiği ve bu mektebin öğretim kadrosu için bazı çalışmalar da bulunduğu da anlaşılmaktadır. Paşa, Lozan Barış Antlaşması sonrasında oluşturulan Mübadele Komisyonu'nda da görev yapmıştır.¹⁰³ Esat Paşa, 1 Kasım 1952 tarihinde vefat etmiştir.¹⁰⁴ Mezarı Karacaahmet Mezarlığı'nda 1. adanın girişinde sağdadır.

Esat Paşa hatıralarını kaleme alan komutanlarımızdan biridir. Çanakkale Savaşı'nı anlatan hatıraları dört cilt olarak daktilo edilmiş ve Genelkurmay Askeri Tarih ve Etüt Başkanlığı'nda bulunmaktadır. Bu anıların diğer bir örneği, yeğeni Kazım Taşkent tarafından 20 Aralık 1978 tarihinde İstanbul'daki Harp Akademileri Komutanlığı'na hediye edilmiştir. Bu nüsha altı cilt halinde bulunmaktadır.¹⁰⁵ Çanakkale hatıraları, özet olarak önce Hayat Dergisi'nde 3 Temmuz 1959-9 Ekim 1959 tarihleri arasında yayınlanmış, daha sonra "Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları" adıyla İhsan Ilgar-Nurer Uğurlu tarafından kitap olarak çıkarılmıştır. Yine Genelkurmay Askeri Tarih ve Etüt Başkanlığı'nda Balkan Savaşı'na ait yazmış olduğu hatıralarından oluşan 1912-1913 Balkan Harbi adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Kendisi tarafından yazılan özgeçmiş bu ciltlerin son kısmında yer almaktadır.¹⁰⁶

Çanakkale Savaşı'nın en üst kademedeki komutanı Limon Von Sanders, Esat Paşa'yı "*cengâver ve cesur*" olarak tarif etmektedir.¹⁰⁷ Esat Paşa bir ara askerlikten

103 *Mehmet Esat Bülkat Askerlik Safahat Belgesi*; BOA, DUİT, 157/21, 9/N/1336, 7/46, 25/B/1340, 2/65, 29/Z/1340, 2/64, 4/Z/1340; Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 148-150; Görgülü, s. 150.

104 *Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği; Emekli Sandığı Arşiv Müdürlüğü Esat Paşa Dosyası*; "Esat Paşa vefat etti", *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1952, s. 1, 3. Birçok kaynakta Esat Paşa'nın vefat tarihi 2 Kasım 1952 olarak verilmişse de bu bilgi doğru değildir. 12 Aralık'ta da Paşa için Kadıköy Osmanağa Camii'nde mevlit okutulacağı ilanı yer almıştır. 11 Aralık 1952, *Cumhuriyet*, s. 3.

105 Atacanlı, 26, Bıyıklı, s. 206.

106 Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya...*, s. 151.

107 Limon Von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*, İstanbul 2007, s. 105.

emekliliğini istemiş, Limon Von Sanders de, 29.8.1330 tarihinde Harbiye Nezaretine 16.8.1330 tarih ve 4547 sayılı “Tekaiide sevk edilecek Kolordu ve Fırka Kumandanları ile ilgili” tezkereye verdiği cevapta “Birinci Ordu dâhilinde tekaide sevk edilecek fırka kumandanı bulunmadığı fırkalardan bildirilmiştir. Bizzat kolordu kumandanlarından ise ahvali sıhhiyesinden dolayı Esat Paşa tekaütlüğünü talep eylemiştir. Kendisine, zâtı asıfaneleriyle vuku bulunan mükâleme vechile, ahval-i umumiyyeyi nazarı dikkate alarak niyetinden vazgeçmesini telgraftiyen bildirdim” sözleriyle Esat Paşa’yı emeklilikten vazgeçirmiştir.¹⁰⁸ Esat Paşa'nın hem öğrencisi olan, hem de Çanakkale Savaşı'nda kurmay başkanlığını yapan Fahrettin Altay Esat Paşa'yı, “tecrübeli, bilgili, nazik, üstüne çok bağlı ve itaatkâr bir insandır” şeklinde tarif etmektedir.¹⁰⁹ Ali Kemali Aksüt, Esat Paşa hakkında şunları yazmaktadır: “Nasıl tarif edeyim Esat Paşa'yı bilmem ki! Alman ordusunda yıllarca çalışarak tamamıyla Avrupalılaştırmış bir asker, hamiyetli bir zabıt, vatanını çok seven bir mütefekkir”¹¹⁰ ifadelerini kullanır.

Sonuç

Genellikle Çanakkale Muharebelerinde üstlendiği “Şimal Grubu Komutanlığı” ile bilinen Esat Paşa Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yetişen çok değerli komutanlardan birisidir. Yanya'da köklü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Esat Paşa; çok iyi bir eğitim almış, Almanya ve Fransa'da askeri tecrübelerini artırmış, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'ndan itibaren birçok muharebede yer almıştır. Özellikle Harbiye Mektebi'ndeki görevi esnasında mektepte önemli düzenlemeler yapmış, eserler kaleme almış ve aralarında Atatürk ve Fevzi Çakmak'ın da bulunduğu çok önemli subaylara hocalık yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu çalkantılı döneminde siyasete girmemeye özen göstermiş, kardeşi Vehip Paşa'nın İttihatçı bilinen olarak kimliğine karşılık Cemiyet'e mesafeli durmuştur.

3. Ordu Müşir Vekilliği sırasında İttihat ve Terakki yapılanmasını takip etmeye çalışmış ve daha sonra bu konumundan dolayı jurnalci olmakla suçlanmıştır. Tasfiye-i Rütüb Kanunu ile rütbesi düşürülmüşse de ordudaki görevine devam etmiş ve Balkan Savaşları sırasında doğup büyüdüğü ve atalarının yüzlerce yıl yaşadığı Yanya'yı savunma görevini üstlenmiştir. Burada kardeşi Vehip Bey'le birlikte görev yaparak Şark Ordusu ile bağlantının kopmasından sonra çok ağır şartlarda cephane yetersizliği, firarlar ve Rum halkın isyanıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Mart ayına kadar süren savunma sonunda teslim olmak zorunda kalmış ve yaklaşık dokuz ay sürecek Yunanistan esareti başlamıştır.

Esareten sonra orduda görevine devam eden Esat Paşa Çanakkale Muharebeleri'nde Kuzey Gurbu komutanı olarak 5. Ordu Komutanı Sanders'in em-

108 Emekli Sandığı Arşiv Müdürlüğü Esat Paşa Dosyası.

109 Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, İstanbul 1970, s. 81.

110 Aksüt, s. 276.

rinde görev yapmış ve Gelibolu'nun savunulmasında çok önemli yararlılıklar göstermiştir. Çanakkale'den sonra önce 5. Ordu ve 1918'de Şark Ordular Komutanlığı görevine tayin edilen kardeşi Vehip Paşa'nın emrinde 3. Ordu Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Esat Paşa "*birinci ferik*" rütbesiyle ordudan emekli olmuş, kısa bir süre Bahriye Nazırlığı görevi de yapmıştır. Özellikle emeklilik döneminde yazdığı hatıralarının tam olarak yayınlanmamış olması, Balkan ve Çanakkale Savaşları'nın aydınlatılması konusunda büyük bir eksiklidir.

Kaynakça

A. Arşiv Belgeleri ve Salnameler

BOA, DUİT, İ. AS, İ. HB.

ATASE, BLH, K. 655, D. 36, K. 655, D. 39, K. 689, D. H 1, K. 689, D. H 6.¹¹¹

Askeri Salname, Askeri Matbaa, İstanbul 1311.

Emekli Sandığı Arşivi Mehmet Esat Bülkat Dosyası.

Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Cetveli.

Mehmet Esat Bülkat Nüfus Kayıt Örneği.

Kaçı Han Şeceresi.

Vehip Paşa'nın Notları.

B. Hatıra Eserler

Altay, Fahrettin, *On Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası*, İnsel yayınları, İstanbul 1970.

Atatürk, M. Kemal, *Nutuk*, C. 2, MEB yayınevi, İstanbul 1970,.

Bayar, Celal, *Ben de Yazdım*, C. 3, Sabah Kitapları, İstanbul 1997,.

Cebesoy, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp ve Aka, İstanbul 1967.

Chantepleure, Guy, *Kuşatılmış Kent Yanya*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2010.

Duru, Kazım Nami, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, Sucuoğlu matbaası, İstanbul t.y.

Emin, *Yanya Müdafaası*, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye, İstanbul 1927.

Ertürk, Hüsamettin, *İki Devrin Perde Arkası*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1957.

Esat Paşa, "Balkan Harbi'nde Yanya Müdafaası", *Resimli Tarih Mecmuası*, İstanbul, 1950, S. 9, s. 330-333.

Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları, (Yay. Haz. İhsan Ilgar), Baha Matbaası, İstanbul 1975.

Fevzi, *Garbi Rumeli'nin Sureti Ziyai ve Balkan Harbinde Garp Cephesi*, Genelkurmay Matbaası, İstanbul 1927.

Mevlânâzade Rifat, *Türkiye İnkılabının İcyüzü*, Pınar Yayınları, İstanbul 1993.

Okday, İsmail Hakkı, *Yanya'dan Ankara'ya*, Sebil Yayınları, İstanbul 1994.

Ömer Seyfettin, *Balkan Harbi Hatıraları*, Yay. Haz. Tahsin Yıldırım, Parıltı Yayıncılık, İstanbul 2011.

Sanders, Limon Von, *Türkiye'de Beş Yıl*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Taşkent, Kazım, *Yaşadığım Günler*, Yapı Kredi, İstanbul 1980.

Zeki, *Balkan Harbine Aid Hatıratım*, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet 1337.

111 Başbakanlık Arşivi ve ATASE Arşivi belgelerinin ayrıntılı numaraları dipnotlarda yer almaktadır.

C. Tetkik Eser ve Makaleler

- Abaç, Sadi, *Yapı ve Kredi Bankası Kurucusu Kazım Taşkent*, Yapı Kredi, İstanbul 1981.
- Andonyan, Aram, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul 1975.
- Aksüt, Ali Kemali, *Mehmet Ali Ayni Hayatı ve Eserleri*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1944.
- Alkan, Ahmet Turan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2001.
- Arar, İsmail, "Macera Dolu Bir Hayat: Vehib Paşa", *Tarih ve Toplum*, S. 47, 1987, s. 23-30.
- Atacanlı, Sermet, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, MB Yayınevi, İstanbul 2007.
- Avcı, Alaattin, *Türkiye'de Yüksek Askeri Okullar Tarihçesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1963.
- Balkan Harbi (1912-1913)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, TTK, Ankara 1991.
- Birecikli, İhsan Burak, "Balkan Savaşlarında Arnavut Gönüllüleri ve Firariler", *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları*, Ankara 2013, s. 221-256.
- Erickson, Edward J. , *Büyük Hezimet Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2013.
- Geçer, Kadir Türker, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Rütbe Terfi Uygulamaları ve 1870 Tarihli Terfi'i Rütbe Nizamnamesi", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2012, S. 19, s. 1-42.
- Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekâtı*, C. 3, 2. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1981.
- Görgülü, İsmet, *Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1983.
- Hall, Richard C. , *Balkan Savaşları 1912-1913*, (Çev. M. Tanju Akad), Homeros, İstanbul 2003.
- Joett, Philip S. , *Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-1913*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2012.
- Mahmut Muhtar Paşa, *Balkan Harbi "Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, Tercüman, İstanbul 1979.
- Nizamoglu, Yüksel, "Balkan Harbinde Harekât Planları", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, 2013, s.81-96.
- Nizamoglu, Yüksel, "Balkan Savaşlarında Yanya Muharebeleri", *Ege Üniversitesi Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2013, s. 195-217.
- Nizamoglu, Yüksel , "Yanya Müstahkem Mevki Komutanı Vehip Bey'in (Paşa-Kaçı) Yunanistan Esaretine Dair Hatıratı", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2011, S. 19, s. 29-55.
- Nizamoglu, Yüksel, "Yanya Vilayetinin Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları", *OTAM*, S. 33, s. 197-228.
- Osmanlı Dönemi'nde Askeri Okullarda Eğitim*, MSB Yayınları, Ankara 2000.
- Ragıp Rıfki, *Balkan Hükümetlerinin Teşkilat-ı Askeriyesi*, Şems Matbaası, İstanbul 1328.

Tugay, Asaf, *İbret*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul 1964.

Türkmen, Zekeriya, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1993.

Yönter Sağun, Pakize, "Balkan Harbinde Yanya", *100. Yılında Balkan Sempozyumu Bildirileri*, Isparta 2012, s. 85-100.

Toker, Hülya, Aslan, Nurcan, *Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, C. 1, ATASE Yayınları, Ankara 2009.

D. Tezler

Nizamoglu, Yüksel, *Vehip Paşa'nın (Kaçı) Hayatı ve Askeri Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi SBE basılmamış doktora tezi, İstanbul 2010.

Ek 1. Mehmet Esat Bülkat Askeri Safahat Cetveli

ASKERİ SAFAHAT BELGESİ

Sicil No : 1303-1
Adı Soyadı : Mahmut Esat BÜLKAT
Baba Adı : Mehmet Emin
Memleket : Yanya
Doğum Tarihi : 1882
Sıvı Rütbe : Piyade Korgeneral
Duhulu : 28 Mayıs 1894
Terfi Tarihleri : 21 Haziran 1892, Kolağası
27 Eylül 1894, Binbaş
02 Aralık 1895, Yarbay
05 Aralık 1897, Albay
28 Kasım 1901, Mirva
27 Kasım 1906, Ferik
22 Eylül 1909, Miriva
03 Temmuz 1915, Ferik
08 Haziran 1918, Birinci Ferik
Emeklilik Tarihi : 19 Ekim 1919
Son Görev Yeri : İkinci Ordu Müfettişliği
Vefat Tarihi : 02 Kasım 1952

Askerlik Hizmeti

- 1884'de Harp Okuluna girilmiş ve 1887'de Piyade Teğmeni olarak birincilikle bitmiştir. 1887'de Harp Akademisine girmiş, 1890 yılında birincilikle mezun olmuştur. 10 Ekim 1890-27 Mayıs 1894 tarihleri arasında Almanya'da bulunmuş ve bu arada Alman Harp Akademisini bitirerek çeşitli birlik ve karargâhlarda staj yapmıştır.
- 27 Eylül 1894'de Erkan-ı Harbiye 11'inci Sıbe Müdürlüğüne atanmıştır. 01 Eylül 1895'de Fransa'da yapılan manevralara iştirak etmiştir. 02 Kasım 1895'de Harp Okulu Erkan-ı Harbiye görevleri öğretmeniğine atanmıştır. 07 Mayıs 1897'de Alasonya Ordusu emrine verilmiştir. 09 Temmuz 1899'da Harp Okulu Ders Nazırına atanmıştır.
- 27 Haziran 1907 Selanik'teki 3'üncü Ordu Müfettişi vekâletine atanmıştır. 05 Ağustos 1908'de 4'üncü Ordu Erkan-ı Harbiye Riyasetine, 18 Mayıs 1909'da Goltz Paşa'nın başkanlığında teşekkül eden Askeri Şura'ya geçici üye olarak atanmıştır. 12 Ağustos 1909'da Anadolu haittasının tanzimi hakkındaki komisyonu memur edildi. 01 Eylül 1909'da Levazımatı Umumiye Reisliğine getirildi.
- 28 Ocak 1909'da Ordunun seferi ihtiyacını temin komisyonu başkanlığına atanmıştır. 02 Nisan 1910'daki Askeri Şura Piyade Encümeni Başkanlığına atanmıştır. 28 Aralık 1910'da Nizamiye Beşinci Gölbulu Tümen Komutanlığına 27 Mart 1911'de merkezi Tebrizde bulunan 11'inci Kolduru Komutan vekâletine atanmıştır. 17 Aralık 1911'de Bağmaz Yanya Fırkası Komutanlığına, 28 Eylül 1912'de Balkan Harbi seferberliği üzerine Bağmaz, Yanya Kolduru Komutanlığına atanmıştır. 08 Mart 1913'de Yunanlılara esir düşmüş ve 02 Aralık 1913'de Atina'da esaretten kurtularak İstanbul'a dönmüştür. 09 Temmuz 1915'de Gölbulu Yarımadası'nda 3'üncü Kolduru Komutanı olarak Çanakkale Muharebelerine sonuna kadar iştirak etmiştir.
- 29 Eylül 1915'de Birinci Ordu Komutanlığına atanmıştır. 28 Temmuz 1917'de Almanların harp tecrübelerinden istifade etmek üzere bir heyete Almanya'ya gilmiş ve 07 Ağustos 1917'de yurda dönmüştür. 02 Kasım 1917'de Avusturya-Macaristan İmparatorunun mihmandarlığını yapmıştır. 11 Kasım 1917'de Beşinci Ordu Komutanı General Limon Von Sandersin kısa bir zaman için Almanya'ya girmesi üzerine Beşinci Ordu Komutanlığı vekâletine getirilmiştir.
- 08 Haziran 1918'de Üçüncü Ordu Komutanı olmuştur. Üçüncü Ordunun lağvi üzerine 03 Ocak 1919'da Maktab-ı Askeriye Umumi Müfettişliğine atanmıştır. 15 Nisan 1919'da bazı talimatların tasdihi için seçil edilmiş komisyon başkanlığına, 24 Temmuz 1919'da kendi

Ordu Müfettişliği getirilmiştir. 19 Ekim 1919'da kendi isteği üzerine emekliye ayrılmıştır. 15 Mart 1920'de Salih Paşa Kabinesinde 15 gün kadar Bahriye Nazırını yapmıştır.

Katıldığı Savaşlar

1897 Türk-Yunan Savaşı
1912 - 1913 Balkan Savaşı
1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşı (Çanakkale ve Kafkas Cephesi)

Nisan ve Madalyalar

13 Nisan 1893'de Dördüncü Mecidi Nişanı
24 Kasım 1895'de Fransa Hükümeti tarafından Lejyon De Honour Nişanının Şövalye Rütbesi
15 Haziran 1897'de Yunan Muharebe Madalyası
25 Haziran 1897'de Dördüncü Osmanlı
05 Şubat 1898'de Gümüş İmtiyaz Madalyası
19 Ağustos 1899'da Üçüncü Mecidi Nişanı
23 Mayıs 1900'da Altın İmtiyaz Madalyası
06 Ağustos 1901'de Altın Liyakat Madalyası
25 Şubat 1902'de İkinci Mecidi
06 Eylül 1904'de İkinci Osmanlı
21 Şubat 1905'de Birinci Mecidi Nişanı
30 Haziran 1907'de Murassa Osmanlı Nişanı
02 Temmuz 1915'de Harp Madalyası
19 Ağustos 1915'deki başarılarından dolayı Gümüş İmtiyaz ve Altın Liyakat madalyaları
13 Aralık 1915'de Birinci Sıfır Demir Salib Nişanı
04 Ocak 1915'de Altın İmtiyaz Madalyası
17 Şubat 1915'de Avusturya-Arşidükü tarafından İkinci Rütbeden Liyakat-ı Askeriye Salibi
Muharebe Nişanı
28 Nisan 1916'da Avusturya-Macaristan Devleti tarafından Harp Nişanı ile Kron Doför Nişanının birinci rütbesi ile taltif edildi.
23 Eylül 1917'de Birinci Mecidi Nişanı, Kılıç'ı taahvil edilmiştir.
23 Ekim 1919'da Alman İmparatoru tarafından Birinci Sıfır Kılıç Kırması Kartal Nişanı.

Bu belge Piyade Korgeneral Mahmut Esat BÜLKAT(1303-1) a ait "Subay Şahsi ve Emeklilik İşlem Dosyası" kayıtlarına göre düzenlenmiştir. /P Aralık 2010

Sadık Emre KARAKUŞ
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

Cengiz EROĞLU
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

O N A Y

10 Aralık 2010

Mehmet YURDAKUL
Personel Albay
Argiv Müdürü

Ek 2. Esat Paşa'nın babası Mehmet Emin Efendi'ye ait nüfus kayıt örneği

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ				İLİ		İLÇESİ		MAHALLESİ / KÖYÜ		CİLT NO	HANE NO	
				İSTANBUL		KADIKÖY (1421)		KOŞUYOLU MAHALLESİ		14	19	
SIRA	BSN	C	YAKINLIK DEREJESİ	T.C. KİMLİK NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED.HALI VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLERİ
1	1	E	Kendisi	11315521166	MEHMET EMİN	---	VEHİP	EBRULLAH	YANFA 01.07.1938	Bekar İslam	---	Ölüm: 15/01/1909 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
2	2	E	Oğlu	11312521220	MEHMET ESAT	BÜLKAT	MEHMET EMİN	FATMA	YANFA 01.07.1952	Evlil İslam	---	Ölüm: 01/11/1952 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
BSN				DÜŞÜNCELER								
1	MEHMET EMİN	DOĞUM	: #1254 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LOĞÖNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.									
1	MEHMET EMİN	ÖLÜM	(15.01.1909) : 2/11324 OLAN ÖLÜM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR.									
2	MEHMET ESAT	DOĞUM	: #1278 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LOĞÖNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.									
AÇIKLAMALAR				DÜZENLEYEN				ONAYLAYAN YETKİLİNİN				
1-) KİŞİ VEYA KİŞİLERİN KAYDI KÜTÜĞE UYGUNDUR. 2-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ BİLGİ İÇİN İBRAZ EDİLMEK ÜZERE DÜZENLENMİŞ OLUP BAŞKA AMAÇLA KULLANILMAZ. 3-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ 14/06/2010 TARİHİNE KADAR GEÇERLİDİR.				MELTEM KARA Sözcüye Personel Paraf				HASAN OĞUZ 1745-Keçören Nüfus Müdüğü 16.12.2009 14:50 İmza Mühür				

Ek 3. Mehmet Esat Bülkat nüfus kayıt örneği

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ				İLİ		İLÇESİ		MAHALLESİ / KÖYÜ		CİLT NO	HANE NO	
				İSTANBUL		KADIKÖY (1421)		KOŞUYOLU MAHALLESİ		14	19	
SIRA	BSN	C	YAKINLIK DEREJESİ	T.C. KİMLİK NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED.HALI VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLERİ
1	2	E	Kendisi	11312521220	MEHMET ESAT	BÜLKAT	MEHMET EMİN	FATMA	YANFA 01.07.1952	Evlil İslam	---	Ölüm: 01/11/1952 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
2	1	E	Babası	11315521166	MEHMET EMİN	---	VEHİP	EBRULLAH	YANFA 01.07.1938	Bekar İslam	---	Ölüm: 15/01/1909 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
3	4	K	Eşi	11309521458	ESMA ASİME	BÜLKAT	MEHMET VEHİBİ	HÖSNÜ HATİME	MİDİLLİ 01.07.1860	Dul İslam	---	Ölüm: 13/09/1967 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
4	10	K	Kızı	11291521990	NESİBE FATMA	BÜLKAT	MEHMET ESAT	ESMA ASİME	İBRAHİMAĞA 14.03.1907	Boşanmış İslam	---	Ölüm: 22/01/1972 Evlendirme: ----- Boşanma: -----
BSN				DÜŞÜNCELER								
2	MEHMET ESAT	DOĞUM	: #1278 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LOĞÖNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.									
1	MEHMET EMİN	DOĞUM	: #1254 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LOĞÖNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.									
1	MEHMET EMİN	ÖLÜM	(15.01.1909) : 2/11324 OLAN ÖLÜM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR.									
4	ESMA ASİME	EVLENME	(00.00.0000) : AYNI HANEDEKİ 2 SIRA NOLU ERKEKLE EVLENMİŞTİR.									
4	ESMA ASİME	DOĞUM	: #1296 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LOĞÖNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.									
4	ESMA ASİME	DÜZELTME	(00.00.0000) : KADIKÖY 2. AS. H.H. 975/1044-888 19.12.1975 SKR İLAMLANAN BABA ADI TAHSİS EDİLDİ.									
4	ESMA ASİME	DÜZELTME	(00.00.0000) : KAYIT DÜZELTME İLE ANA ADI VEHİBİ İKEN HÖSNÜ HATİME OLUŞTU.									
4	ESMA ASİME	DÜZELTME	(00.00.0000) : KADIKÖY 2. AS. H.H. 975/1044-888 19.12.1975 SKR İLAMLANAN BABA ADI TAHSİS EDİLDİ.									
4	ESMA ASİME	DÜZELTME	(00.00.0000) : KAYIT DÜZELTME İLE BABA ADI HATİME İKEN MEHMET VEHİBİ OLUŞTU.									
10	NESİBE FATMA	DOĞUM	: #131323 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE CEVRİLMİŞTİR.									
10	NESİBE FATMA	EVLENME	: EVLENEREK ÇANAKKALE MERKEZ İLÇESİ 3. CİLT 352. HANE 17. SIRA YA GİTTİ.									
10	NESİBE FATMA	BOŞANMA	: BOŞANARAK GELDİĞİ İYER: KADIKÖY İLÇESİ KOŞUYOLU C:014 H:419 BSN:2									
AÇIKLAMALAR				DÜZENLEYEN				ONAYLAYAN YETKİLİNİN				
1-) KİŞİ VEYA KİŞİLERİN KAYDI KÜTÜĞE UYGUNDUR. 2-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ BİLGİ İÇİN İBRAZ EDİLMEK ÜZERE DÜZENLENMİŞ OLUP BAŞKA AMAÇLA KULLANILMAZ. 3-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ 14/06/2010 TARİHİNE KADAR GEÇERLİDİR.				MELTEM KARA Sözcüye Personel Paraf				HASAN OĞUZ 1745-Keçören Nüfus Müdüğü 16.12.2009 14:49 İmza Mühür				

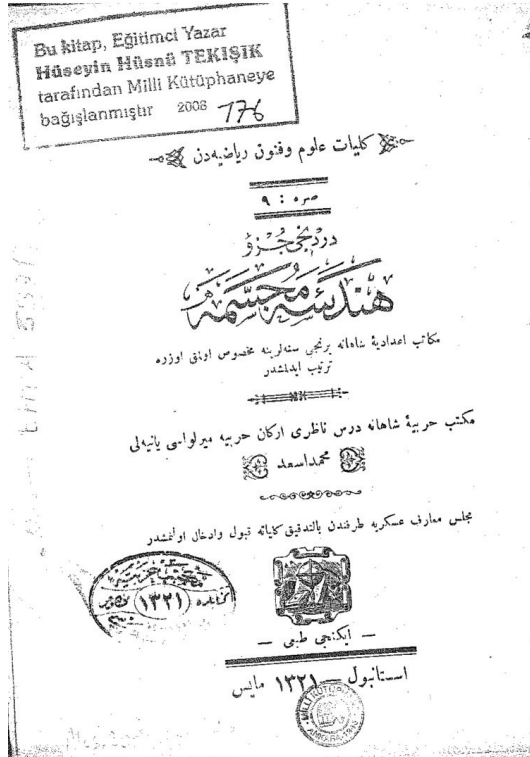
Ek 4. Esat Paşa'nın ölüm raporu (Emekli Sandığı Arşivi Mehmet Esat Bülkat dosyası)

- 9 -

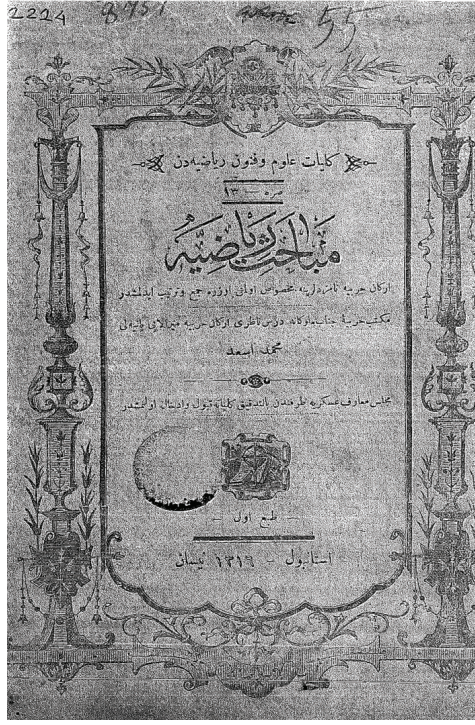
I. Ölenin hüviyeti

1 - İsmi	Mehmet Esat
2 - Babasının ismi	Abdülhamid Evren
3 - Soyadı	Bülkat
4 - Rütbesi	Yüzbaşı
5 - Sınıfı ve sicil No.	Bakım 01
6 - Ölüm tarihi ve mahalli	1. 11. 1952 B. Kök

Ek 5. Esat Paşa'nın "Hendese-i Mücesseme" adlı eserinin kapağı

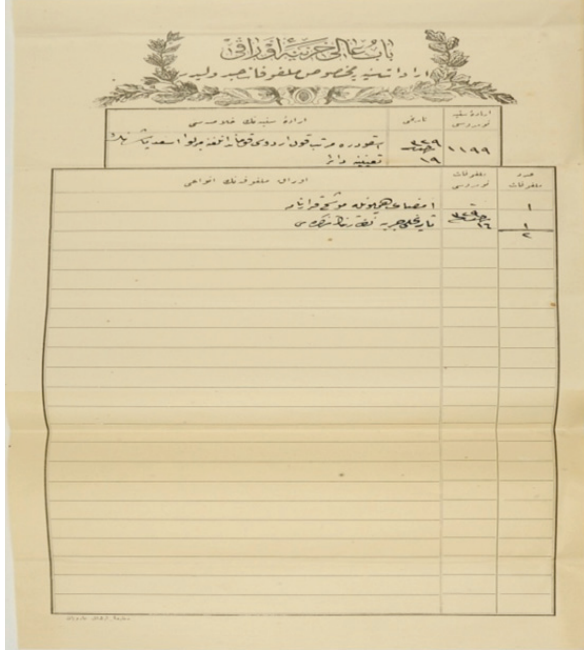
Ek 6. Esat Paşa'nın Mebahis-i Riyaziye adlı eserinin kapağı

Ek 7. Müşir Vekili Ferik Esat Paşa'nın mührü (HHP Arşivi, 26/1707)

Ek 8. Esat Paşa'nın İşkodra'ya tayini (BOA, İ. HB. , 94/1329/B-063, 20/B/1329)

Ek 9. Esat Paşa'nın Şehzadegân Mektebi Ders Nazırlığı'na Tayini (BOA, DÜİT, 7/46, 25/B/1340)

